

บทที่ ๔

ส่วนประกอบและหน้าที่ของคำประสมในภาษาไทย

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้กำหนดคำจำกัดความคำประสม และได้กล่าวไว้แล้วว่า คำประสมคือ คำที่เกิดจากหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกัน ตั้งแต่ ๒ หน่วยคำขึ้นไปประกอบกัน^๑ หน่วยคำอิสระ เหล่านั้น เมื่อปรากฏตามลำดับจะเรียกว่า คำ ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ว่าคำประสมในภาษาไทยประกอบด้วยคำก็คำ คำที่นำมาประกอบกันเป็นคำชนิดใด มีการเรียงลำดับอย่างไร คำที่นำมาประกอบกันนั้นมีความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นอย่างไร และคำประสมนั้นทำหน้าที่อย่างไรได้บ้าง

การศึกษานี้วิเคราะห์ว่าคำที่นำมาประกอบกันเป็นคำชนิดใด ผู้วิจัยได้ใช้การจำแนกคำออกเป็นหมวดคำต่าง ๆ ตามที่ ดร.วิจินตน์ ภาณุพงศ์ ได้กำหนดไว้ในหนังสือ โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์^๒ การจำแนกคำออกเป็นหมวดคำต่าง ๆ อาศัยเกณฑ์ ๒ ประการ คือ ตำแหน่งและหน้าที่ของคำที่ปรากฏในประโยค ทั้งนี้โดยถือว่าหน้าที่กับตำแหน่ง เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เมื่อใดที่คำมีตำแหน่ง เมื่อนั้นก็มีหน้าที่และเมื่อปรากฏอยู่ในตำแหน่งใด ก็ถือว่ามีหน้าที่อยู่ในตำแหน่งนั้น^๓

การกำหนดหมวดคำเพื่อระบุหน้าที่ของคำประสมซึ่งมีหน้าที่เพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยใช้กรอบประโยคทดสอบของ วิจินตน์ ภาณุพงศ์ ส่วนคำประสมซึ่งมีหลายหน้าที่ ผู้วิจัยใช้กรอบประโยคทดสอบของ พิมพา บำรุงสุข^๔

---

^๑ คำจำกัดความโดยละเอียดในบทที่ ๓ หน้า ๓๗.

^๒ ดูรายละเอียดการจำแนกหมวดคำในภาษาไทย ใน วิจินตน์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์, หน้า ๕๑-๕๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^๔ ดูรายละเอียดใน พิมพา บำรุงสุข, "คำหลายหน้าที่ในภาษาไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕)

อนึ่ง ในเรื่องส่วนประกอบนั้น เมื่อกล่าวถึงคำประสมที่มีคำกริยาเป็นส่วนประกอบ อยู่ด้วย ผู้วิจัยจะไม่จำแนกหมวดย่อยของคำกริยา จะกล่าวรวม ๆ ว่าเป็นหมวดคำกริยา เหตุที่ไม่ระบุว่า เป็นกริยากรรม กริยากรรม กริยาที่วิกรรม หรือ กริยากรรมย่อย นั้น ก็เพราะคำกริยาบางคำเป็นคำหลายหน้าที่ เช่น คำว่า "ปลูก"

"ปลูก" อาจเป็นคำกริยากรรมได้ เพราะสามารถปรากฏได้ในตำแหน่งของคำกริยากรรม ในกรอบประโยคทดสอบ ๑ก. และ ๑ข.^๑

๑ก. นาฬิกา ปลูก แล้ว

๑ข. นาฬิกา กำลัง ปลูก

"ปลูก" อาจเป็นคำกริยากรรมได้ เพราะสามารถปรากฏได้ในตำแหน่งของคำกริยากรรม ในกรอบประโยคทดสอบ ๒ก. และ ๒ข.^๒

๒ก. ที่ ปลูก นื่อง แล้ว

๒ข. ที่ กำลัง ปลูก นื่อง

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้การเขียนแสดงลักษณะส่วนประกอบของคำประสมค่อนข้างยุ่งยาก เช่น คำประสม นาฬิกาปลูก ซึ่งมีส่วนประกอบเป็น

นาม + กริยา ก็จะต้องเขียนว่า

นาม + กริยากรรม, กริยากรรม

เพราะฉะนั้น เพื่อความสะดวก จึงรวมเรียกกริยาต่าง ๆ นั้นว่า "กริยา"

จากการนำคำซึ่งได้พิจารณาแล้วว่าเป็นคำประสม มาศึกษาว่าประกอบด้วย คำเดียวที่คำ พบว่าคำประสมประกอบด้วยคำเดียวตั้งแต่ ๒-๕ คำ คำเดียวเหล่านั้น ได้แก่ คำในหมวดคำต่าง ๆ ๗ หมวด...

^๑ดูกรอบประโยคทดสอบคำกริยากรรม ในวิจันต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างของภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์, หน้า ๕๖.

^๒ดูกรอบประโยคทดสอบหมวดคำกริยากรรมในเรื่องเดียวกัน

- หมวดที่ ๑ คำนาม (น) เช่น น้ำแข็ง
- หมวดที่ ๒ คำกริยา (ก) เช่น กระดานหก
- หมวดที่ ๓ คำลักษณนาม (ล) เช่น นกสองหัว
- หมวดที่ ๔ คำจำนวนนับ (จ) เช่น สามแซ่
- หมวดที่ ๕ คำลำดับที่ (ลท) เช่น แนวที่ห้า
- หมวดที่ ๖ คำบอกเวลา (บว) เช่น หนังสือกลางวัน
- หมวดที่ ๗ คำบุพบท (บุพ) เช่น เครื่องใน

๑. การเรียงลำดับคำเดียวในคำประสม /

— คำในหมวดคำทั้ง ๗ หมวดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะมีการเรียงลำดับในคำประสมต่าง ๆ กัน ดังนี้

ก. คำประสมที่ประกอบด้วยคำ ๒ คำ มีการเรียงลำดับคำต่างกันเป็น ๑๓ แบบ

ดังนี้

๑) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๑ น + น

เช่น

กันกับ "ปลายกระดูกสันหลังที่สุดลงมาข้างล่าง"^๑
ฟองน้ำ "ของอย่างหนึ่งเกิดในทะเล เนื้ออ่อนนุ่มคล้ายสั๊กทลาค ใช้ขูดน้ำล้างหน้า"

๒) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) และหมวดที่ ๒ (กริยา) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๒ น + ก

เช่น

กาฝาก "ต้นไม้เล็กที่เกาะกับต้นไม้ใหญ่ อาศัยอาหารของต้นไม้ใหญ่"
หัวหมุน "ทำงานจนงง"

---

^๑ความหมายของคำที่ยกมาเป็นตัวอย่าง ส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะใช้ตามที่ปรากฏในพจนานุกรม นอกจากบางคำที่ไม่มีในพจนานุกรม หรือ มีในพจนานุกรม แต่ให้ความหมายได้ไม่ชัดเจน หรือ ไม่ได้ให้ความหมายไว้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ให้ความหมายดังกล่าว และจะใส่เครื่องหมาย + ไว้ข้างท้ายความหมายนั้น . .

และ แบบที่ ๓ ก + น

เช่น รongทรง "รูปเรื่อนผมที่ตัดข้างล่างสั้น, บนยาว"

กินใจ "แคลงใจ, แห้งใจ"

๓) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) และหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) ประสมกัน

เป็น แบบที่ ๔ น + จ

เช่น คอสอง "ผู้ร้องรักจากคนที่หนึ่งในวง เพลงที่ร้องแก่กัน; ส่วนของเรื่อนที่ต่อตั้งแต่ หัวเสาสูดขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง"

มือสอง "รับช่วงต่อจากผู้อื่น; เป็นรอง"

๔) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) และหมวดที่ ๔ (ลำดับที่) ประสมกัน

เป็น แบบที่ ๕ น + ลท

มีคำเดียวเท่านั้น คือ แนวที่ห้า "ไล่ศึก"

๕) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) และหมวดที่ ๗ (บุพพท) ประสมกัน

เป็น แบบที่ ๖ น + บุพ

เช่น ซ้อนกลาง "ซ้อนที่ใช้ตักอาหารจากจานใหญ่มาใส่จานแบ่งหรือ จานของตน ในการรับประทานอาหาร"

เบี้ยล่าง "ได้อำนาจ เสียเปรียบ"

และ แบบที่ ๗ บุพ + น

เช่น นอกคอก "ประพฤติไม่ตรงตามธรรมเนียมนิยม"

นอกชาย "พื้นเรื่อนที่อยู่ภายนอกพื้นระ เบียงออกมา"

๖) คำในหมวดที่ ๒ (กริยา) ประสมกัน

เป็น แบบที่ ๘ ก + ก

เช่น กันชน "เครื่องป้องกันการกระทบกระแทกหน้ารถยนต์หรือท้ายรถยนต์"

ดูถูก "ดูหมิ่นเพราะเห็นเขาดำด้อย"

๗) คำในหมวดที่ ๒ (กริยา) และหมวดที่ ๕ (บอกเวลา) ประสมกัน

เป็น แบบที่ ๙ ก + บว

เช่น บ้านเช้า "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกคล้ายดอกผักบุ้ง สีเหลืองอ่อน บ้านเวลาเช้า"⁺
 บ้านเย็น "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเดี่ยว ๆ ดอกคล้ายดอกผักบุ้ง แต่เล็กกว่า มีสี
 ต่าง ๆ บ้านเวลาเย็น"
 และ แบบที่ ๑๐ บว + ก

มีคำเดียวเท่านั้น คือ

สายหยุด "ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายดอกกระดังงา แต่เป็นไม้เลื้อย ดอกหอม
พอสายก็หมดกลิ่น"

๘) คำในหมวดที่ ๒ (กริยา) และหมวดที่ ๗ (บุพบท) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๑๑ ก + บุพ

เป็นกลาง "ไม่เข้าข้างโน้นข้างนี้"

เสมอนอก "เขียง เอนหรือสนับสนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยไม่เปิดเผย"⁺

๙) คำในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๑๒ จ + จ

มีคำเดียวเท่านั้น คือ สามสิบ "ไม้เถา เถามีหนามใบเป็นฝอยเหมือนชะคราม รากใช้ทำ
เชือก"

๑๐) คำในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) และหมวดที่ ๔ (ลักษณนาม) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๑๓ จ + ล

เช่น สามขา "เครื่องวางภาชนะคั้นน้ำ เป็นต้น ทำด้วยโลหะ มีสามเท้า;

ชื่อตะเกียงที่มีพวยใส้ใส้จุดไฟสามพวย"

ห้าแฉก "หลังตลาดนำชายหน้า"

ข. คำประสมที่ประกอบด้วยคำ ๓ คำ มีการเรียงลำดับคำต่างกันเป็น ๑๑ แบบ

ดังนี้

๑) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) ประสมกัน
เป็น แบบที่ ๑ น + น + น

เช่น แก้วน้ำตา "แก้วที่ทำให้ตาพรำน้ำและน้ำตาไหล"⁺

เล็บมือนาง "ชื่อไม้เถา; กล้วยที่มีผลเล็กอย่างนิ้วมือ; ขนมรุขยาว ๆ คล้ายเล็บ"

๒) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สองคำ ประสมกับ คำในหมวดที่ ๒ (กริยา)

หนึ่งคำ

เป็น แบบที่ ๒ น + น + ก

เช่น ดอกไม้ร่วง "ชื่อลายที่เขียนเป็นชื่อดอกไม้จะจะไม่ติดต่อกัน"
นาฟางลอย "นาที่เปิดขึ้นใหม่มีผลไม่แน่นอน"

และ แบบที่ ๓ น + ก + น

เช่น นาคเล่นน้ำ "น้ำทะเลที่พุ่งเป็นลำขึ้นไปในอากาศ"
เสือข้ามห้วย "ชื่อการเล่นใช้วิธีกระโดดข้ามกัน"

และ แบบที่ ๔ ก + น + น

เช่น ถอนสายบัว "การถวายเป็นความเคารพของหญิง โดยการย่อขาข้างหนึ่งแล้วชักไป
ทางด้านหลัง"+

บิบน้ำตา "ใช้ขอบตาล่างกับขอบตาบนบีบเข้าหากันให้น้ำตาไหลออก"

๓) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) หนึ่งคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๒

(กริยา) สองคำ

เป็น แบบที่ ๕ น + ก + ก

เช่น ยาแก้ไอ "ยาสำหรับรับประทานเพื่อระงับและขจัดการไอ"+
สลากกินแบ่ง "สลากที่จำหน่ายแก่ผู้ถือเพื่อรับรางวัลในการเสี่ยงโชคโดยผู้จำหน่าย
ชักส่วนลดเป็นกำไร"

และ แบบที่ ๖ ก + น + ก

เช่น ตัดสินบน "ให้สินบน ตั้งสินบน"
ยื่นคำขาด "ยื่นข้อเสนอมเพื่อให้โอกาสเป็นครั้งสุดท้าย"+

๔) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) ประสมกับคำในหมวดที่ ๒ (กริยา) และคำ

ในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ)

เป็น แบบที่ ๗ น + ก + จ

เช่น ไทยนับสาม "ชื่อวิธีเขียนหนังสือสลับอย่างโบราณ เมื่อจะอ่านต้องนับตัวที่สาม"

ไทยนับห้า "ชื่อวิธีเขียนหนังสือสลับอย่างโบราณ เมื่อจะอ่านต้องนับตัวที่ห้า"

๕) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) ประสมกับคำในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) และ คำในหมวดที่ ๓ (ลักษณะนาม)

เป็น แบบที่ ๔ น + จ + ล

เช่น คำแพ่งเจ็ดชั้น "ชื่อต้นไม้เนื้อเป็นชั้น ๆ ใช้ทำยา, ว่านลักษณะดังว่านกำแพง
ขาว . . . ใช้กินปีศาจหลอกหลอน . . . คัมปีศาจและพราย
ได้ทุกชนิดและคัมทางคุณไสยและสรรพเวทย์วิทยาที่จะมาทำมิถูก
ประดุจกำแพงกันไว้ . . ."

นกลสองหัว "คำเรียกคนที่พลบตาแสง เข้ากับฝ่ายโน้นที่ฝ่ายนี้"

และ แบบที่ ๕ จ + ล + น

เช่น สองล้อเครื่อง "ยานพาหนะชนิดหนึ่ง ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ มีล้อ ๒ ล้อ
เรียกอีกชื่อหนึ่งว่ามอเตอร์ไซด์"⁺
สามล้อเครื่อง "ยานพาหนะชนิดหนึ่ง ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ มีล้อ ๓ ล้อ"

๖) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สองคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๗ (บุพบท) หนึ่งคำ

เป็น แบบที่ ๑๐ น + บุพ + น

เช่น หนึ่งหน้าไฟ "ผู้รับเชื้อดรามก่อนผู้อื่น"
ควยใต้ตีน "การพนันชนิดหนึ่งที่สีกอบเล่นโดยผิดกฎหมาย เล่นเป็นวง ๆ
ตามสลากกินแบ่งรัฐบาล"⁺

๗) คำในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) สองคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๓ (ลักษณะนาม) หนึ่งคำ

เป็น แบบที่ ๑๑ จ + จ + ล

เช่น สามสิบกลีบ "ชื่อเครื่องในวัว คือกระเพาะอาหาร หยาบข้างในเป็นกลีบ"
สิบสามห้าง "ชื่อถนนสายหนึ่ง อยู่ที่บางลำพู"⁺

ค. คำประสมที่ประกอบด้วยคำ ๔ คำ มีการเรียงลำดับคำต่างกัน เป็น ๔ แบบ

ดังนี้

๑) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สี่คำประสมกัน

เป็น แบบที่ ๑ น + น + น + น

เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง "ชื่อเรียกน้ำมันที่ทำปฏิกิริยากับไฟหรือความร้อน กลายเป็น
เชื้อเพลิงใช้ในเครื่องยนต์"⁺

รถจักรไอน้ำ "รถจักรที่ขับเคลื่อนไปได้เพราะใช้พลังไอน้ำ"⁺

๒) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สามคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๒ (กริยา)

หนึ่งคำ

เป็น แบบที่ ๒ น + น + น + ก

เช่น ปากกาหมึกซึม "เครื่องเขียนชนิดหนึ่งที่สูบน้ำหมึก เข้าไว้ในหลอด เวลาเขียนหมึก
จะซึมออกมาทางปาก"⁺

ปากกาลูกลื่น "เครื่องเขียนชนิดหนึ่งที่บรรจุน้ำหมึก เข้าไว้เต็มหลอด เมื่อหมึกหมด
ต้องเปลี่ยนหลอดใหม่, เขียนสั้นเพราะปากไม่คม"⁺

และ แบบที่ ๓ น + น + ก + น

เช่น น้ำมันใส่ผม "น้ำมันที่ใช้ใส่ผมสำหรับรักษาเส้นผม และตกแต่งเรือนผม"⁺

น้ำยาซักผ้า "น้ำยาเคมีใช้ซักลงบนผ้า เพื่อซักผ้าให้เป็นกลีบ"⁺

และ แบบที่ ๔ น + ก + น + น

เช่น เครื่องเล่นจวนเสียง "เครื่องไฟฟ้าสำหรับเล่นแผ่นเสียง"⁺

เตารีดไฟฟ้า "เครื่องไฟฟ้าที่ใช้รีดเสื้อผ้าให้เรียบ"⁺

และ แบบที่ ๕ ก + น + น + น

มีคำเดียวเท่านั้น คือ ตกถังข้าวสาร "การที่ชายยากจนได้แต่งงานกับหญิงที่มีฐานะมั่งมี
เปรียบได้กับหนูที่ตกถังข้าวสาร"⁺

๓) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สองคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๒

(กริยา) สองคำ

เป็น แบบที่ ๖ น + น + ก + ก

มีคำเดียวเท่านั้นคือ น้ำยาซักแห้ง "น้ำยาเคมีซึ่งใช้สำหรับซักเสื้อผ้า ช่วยรักษาเสื้อผ้าได้ดีกว่าซักด้วยผงซักฟอก ตามปกติ"⁺

และ แบบที่ ๗ น + ก + ก + น

เช่น ยาซีตรองเท้า "ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์สำหรับซีตรองเท้าให้เป็นเงา"⁺
แปรงซีตรองเท้า "แปรงสำหรับซีตรองเท้า"⁺

และ แบบที่ ๘ น + ก + น + ก

เช่น กล้องส่องทางไกล "กล้องสำหรับส่องดูทางและทัศนียภาพในระยะไกล"⁺
คีมคีบน้ำแข็ง "เครื่องมือชนิดหนึ่งมีขาคล้ายกรรไกร และมีปากสำหรับคีบน้ำแข็ง"⁺

๔) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) หนึ่งคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๒

(กริยา) สามคำ

เป็น แบบที่ ๕ น + ก + ก + ก

มีคำเดียวเท่านั้นคือ โรงเรียนเสริมสวย "สถาบันสอนวิชาเสริมความงาม"⁺

ง. คำประสมที่ประกอบด้วยคำ ๕ คำ มีการเรียงลำดับคำต่างกันเป็น ๒ แบบ

ดังนี้

๑) คำในหมวดที่ ๑ (นาม) สองคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๒

(กริยา) สามคำ

เป็น แบบที่ ๑ น + ก + ก + ก + น

เช่น โรงเรียนฝึกหัดครู "สถาบันสอนวิชาชีพครู"⁺

โรงเรียนสอนตัดผม "สถาบันสอนวิชาชีพตัดผม"⁺

๒) คำในหมวดที่ ๔ (จำนวนนับ) สามคำ ประสมกับคำในหมวดที่ ๓

(ลักษณะนาม) สองคำ

เป็น แบบที่ ๒ จ + ล + จ + จ + ล

มีคำเดียวเท่านั้นคือ แปดเหลี่ยมสีมสองคม "เจ้าเล่ห์เพทุบาย"⁺

๒. ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของคำเดี่ยวซึ่งเป็นส่วนประกอบของคำประสม

คำเดี่ยวที่นำมาประกอบกันเป็นคำประสม โดยมีการเรียงลำดับคำเป็นแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น ถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นจะพบว่าคำเดี่ยวเหล่านั้นอาจมีความสัมพันธ์ต่าง ๆ กัน ถ้าคำประสมประกอบด้วยคำเดี่ยว ๒ คำ คำเดี่ยว ๒ คำนั้น จะสัมพันธ์กันโดยคำหนึ่งเป็นส่วนหลัก อีกคำหนึ่งเป็นส่วนขยาย หรือทั้ง ๒ คำต่างก็เป็นส่วนหลักของคำประสม ถ้าคำประสมประกอบด้วยคำเดี่ยวมากกว่า ๒ คำ คำเดี่ยวบางคำจะสัมพันธ์กันใกล้ชิดกว่าคำอื่นที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมคำเดียวกัน คำเดี่ยวที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดนั้น อาจจะสัมพันธ์กันแยกคำซ้อน คำประสม หรือกลุ่มคำก็ได้

ก. ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของคำเดี่ยว ๒ คำ

คำประสม เสื่อทาว ประกอบด้วยคำเดี่ยว ๒ คำ คือ "เสื่อ" กับ "ทาว" คำ "เสื่อ" สัมพันธ์กับ "ทาว" โดย "เสื่อ" เป็นส่วนหลัก และ "ทาว" เป็นส่วนขยาย

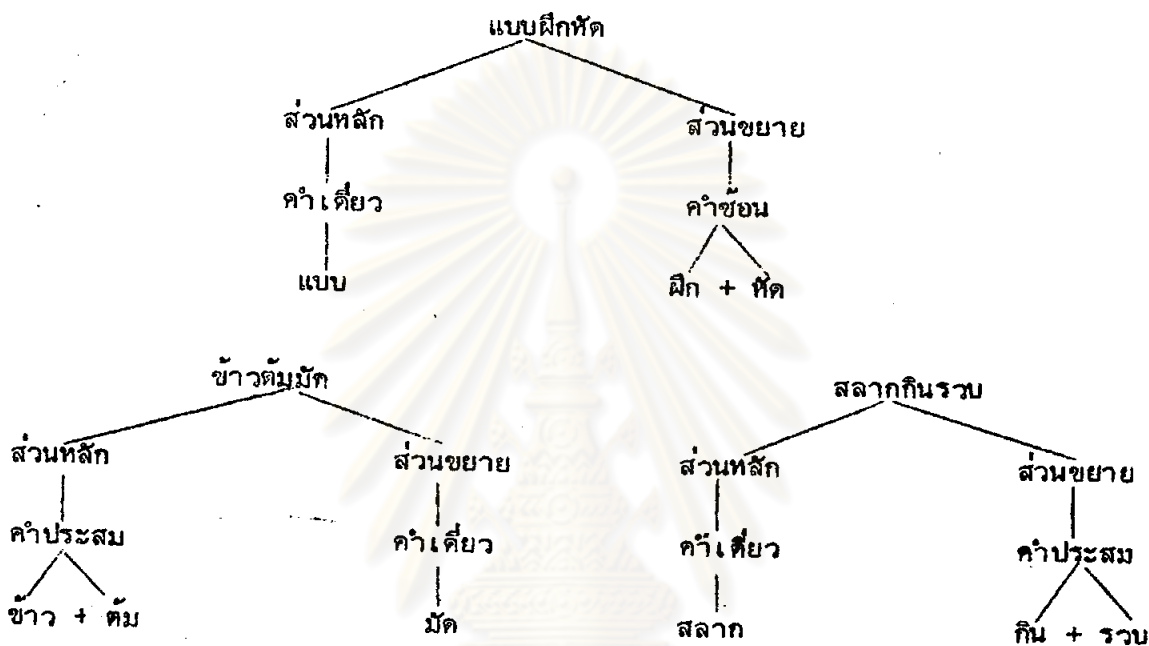
คำประสม กันชน ประกอบด้วยคำเดี่ยว ๒ คำ คือ "กัน" กับ "ชน" คำ "กัน" สัมพันธ์กับ "ชน" โดยทั้ง "กัน" และ "ชน" ต่างก็เป็นส่วนหลักของคำประสม

ข. ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของคำเดี่ยวมากกว่า ๒ คำ

คำประสมบางคำ เมื่อพิจารณาการเรียงลำดับคำเดี่ยวแต่ละคำ ซึ่งเป็นส่วนประกอบอาจจะดูเหมือนกัน เช่น คำประสม แบบฝึกหัด ข้าวต้มมัด และ สลากกินรวบ ประกอบด้วยคำ ๓ คำ และมีการเรียงลำดับเหมือนกันคือ น + ก + ก แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแล้ว คำประสมเหล่านี้จะต่างกัน คือ คำประสม แบบฝึกหัด คำเดี่ยว ฝึกและหัด จะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำซ้อน และคำซ้อนฝึกหัด จะสัมพันธ์กับคำเดี่ยวแบบ โดยคำเดี่ยวแบบจะเป็นส่วนหลัก และคำซ้อนฝึกหัดเป็นส่วนขยาย ส่วนคำประสม ข้าวต้มมัด คำเดี่ยวข้าวและต้ม จะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม และคำประสมข้าวต้ม จะสัมพันธ์กับคำเดี่ยว มัด โดยคำประสมข้าวต้มเป็นส่วนหลัก คำเดี่ยวมัดเป็นส่วนขยาย คำประสม สลากกินรวบ คำเดี่ยวกินและรวบจะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำประสม และคำประสมกินรวบจะสัมพันธ์กับคำเดี่ยว สลาก โดยคำเดี่ยว สลาก เป็นส่วนหลัก และคำประสมกินรวบเป็นส่วนขยาย

^๑ การพิจารณาความสัมพันธ์ตามลำดับชั้น อาศัยแนวความคิดแบบการวิเคราะห์ส่วนประชิด (Immediate Constituents)

ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของคำประสม แบบฝึกหัด ข้าวต้มมัดและสลากกินรวม
อาจแสดงโดยแผนภูมิ ดังนี้

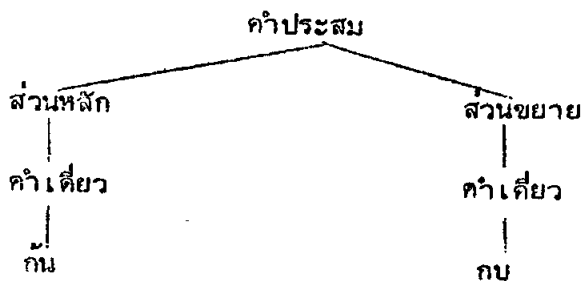
เมื่อพิจารณาโครงสร้างของคำประสมแล้ว พบว่าคำประสมจะมีส่วนประกอบ ๒ ส่วน ส่วนประกอบส่วนหนึ่ง เป็นส่วนหลัก อีกส่วนหนึ่ง อาจเป็นส่วนขยายหรือส่วนหลักก็ได้ ดังนั้น โครงสร้างของคำประสมจึงมี ๒ แบบ คือ

แบบ ก ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

แบบ ข ส่วนหลัก + ส่วนหลัก

คำประสมที่มีโครงสร้างเป็นแบบ ก. คือส่วนหลัก + ส่วนขยายนั้น อาจจำแนกเป็นแบบย่อยได้ดังนี้

แบบ ก.๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

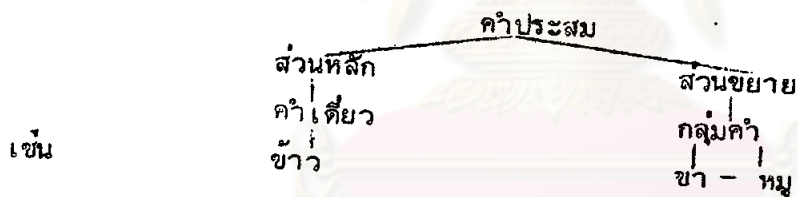
คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักนั้น อาจเป็นคำนาม คำกริยาหรือคำชนิดอื่น คำเดี่ยวที่เป็นส่วนขยายก็อาจเป็นคำนาม หรือคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก ส่วนขยาย

น + น	เช่น กระดูก
น + ก	เช่น กลัวตาก
ก + น	เช่น รongเท้า
น + จ	เช่น คอสอง
น + ลท	เช่น แนวที่ห้า
น + พุพ	เช่น ข้อนกลาง
พุพ + น	เช่น นอกชาน

แบบ ก.๒ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

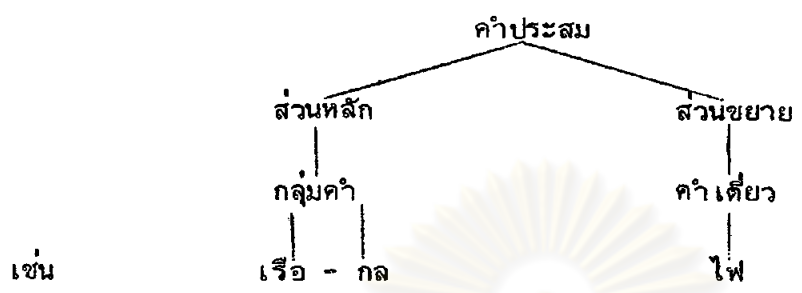

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักนั้น อาจเป็นคำนาม หรือคำกริยา ส่วนกลุ่มคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก ส่วนขยาย

น + น - น	เช่น ข้าว + ขา - หมู
น + น - ก	เช่น นา + ฟาง - ลอย
น + ก - น	เช่น ข้าว + คลุก - กะปิ
น + ก - ก	เช่น สดาก + กิน - แบ่ง
น + พุพ - น	เช่น เด็ก + ข้าง - ถนน
ก + น - น	เช่น เกี้ยว + คอ - ไม้
ก + พุพ - น	เช่น ยิ้ม + ใน - หน้า

แบบ ก.๓ ส่วนหลักเป็นกลุ่มคำ ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

กลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักจะเป็นคำนามกับคำนาม ส่วนคำเดี่ยวที่เป็นส่วนขยายอาจเป็นคำนามหรือกริยา ดังนี้

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

น - น + น   เช่น เรือ - กล + ไฟ

น - น + ก   เช่น ก้าม - ปู + หลุด

แบบ ก.๔ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำประสม

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักจะเป็นคำนาม คำประสมที่เป็นส่วนขยายอาจประกอบด้วยคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

น   + (น + น)   เช่น แก๊ส + (น้ำ + ตา)

น   + (น + ก)   เช่น ข้าว + (หมู + แดง)

° คำประสมที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมจะเขียนไว้ในเครื่องหมาย ( )

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

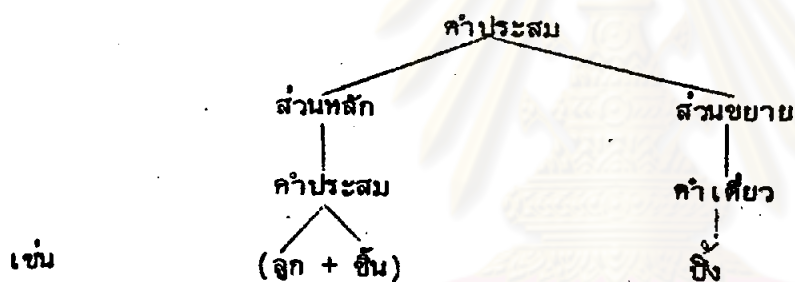
น	+	(ก + น)	เช่น	กระเป๋ + (เต็ม + ทาง)
น	+	(ก + ก)	เช่น	สลาก + (กิน + รวบ)
น	+	(จ + ล)	เช่น	ธง + (สาม + เหลี่ยม)
น	+	(นพ + น)	เช่น	ทวย + (ใต้ + คิน)

นอกจากนี้คำประสมที่เป็นส่วนขยายอาจเป็นคำประสม แบบ ก.๒ คือ ประกอบด้วยคำเดียวกับกลุ่มคำ

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

น + (น + น - ก) เช่น ไข + (นก + นาง - แอน)

แบบ ก.๔ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำเดียว

คำประสมที่เป็นส่วนหลักอาจประกอบด้วยคำชนิดต่าง ๆ เช่น คำนามกับคำนาม คำนามกับคำกริยา ส่วนคำเดียวที่เป็นส่วนขยายอาจเป็นคำนามหรือคำกริยา

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

(น + น) + น	เช่น	(น้ำ + ตาล) + ทวาย
(น + น) + ก	เช่น	(ลูก + ชิม) + ปัง
(น + ก) + น	เช่น	(มด + แดง) + ไฟ
(น + ก) + ก	เช่น	(ข้าว + ต้ม) + มัด
(จ + ล) + น	เช่น	(สอง + ล้อ) + เครื่อง

แบบ ก.๖ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำซ้อน

เช่น

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักจะเป็นคำนาม ส่วนคำซ้อนที่เป็นส่วนขยายจะประกอบด้วย

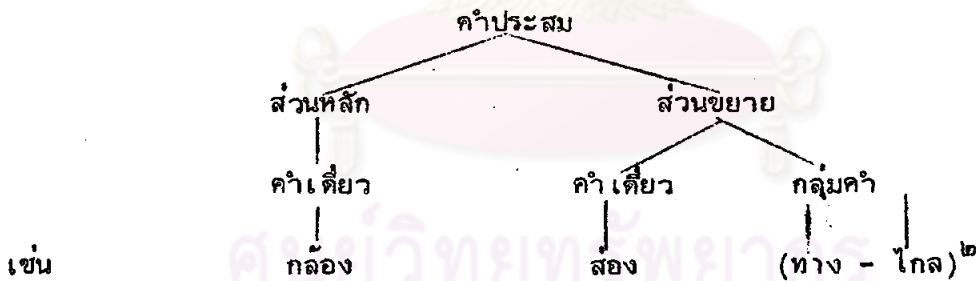
คำกริยากับคำกริยาหรือคำนามกับคำนาม

ส่วนหลัก + ส่วนขยาย

น + (ก + ก) เช่น แบบ + (ฝึก + หัด)

น + (น + น) เช่น กวาง + (งู + เขา)

แบบ ก.๗ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยกลุ่มคำ

เช่น

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักจะเป็นคำนาม ส่วนคำเดี่ยวและกลุ่มคำที่เป็นส่วนขยายจะ

เป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

° คำซ้อนที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมจะเขียนไว้ในเครื่องหมาย ( ) โดย
มีเครื่องหมาย + เชื่อมคำที่นำมาซ้อนกัน

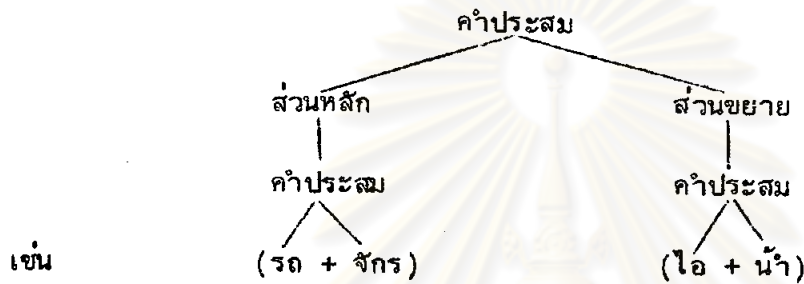
² กลุ่มคำที่เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของส่วนหลักหรือส่วนขยายจะ เขียนไว้ใน
เครื่องหมาย ( )

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

น + ก - (น - ก) เช่น กล้อง + ส่อง - (ทาง - ไกล)

น + ก - (น - น) เช่น พราหมณ์ + เก็บ - (หัว - แหวน)

แบบ ก.๘ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำประสม

เช่น

คำประสมที่เป็นส่วนหลักอาจประกอบด้วยคำนามกับคำนาม หรือคำนามกับคำกริยา

ส่วนคำประสมที่เป็นส่วนขยายอาจประกอบด้วยคำนามกับคำนาม คำกริยากับคำกริยา หรือคำกริยากับคำนาม ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

(น + น) + (น + น) เช่น (น้ำ + ตาล) + (มะ + พรวัว)

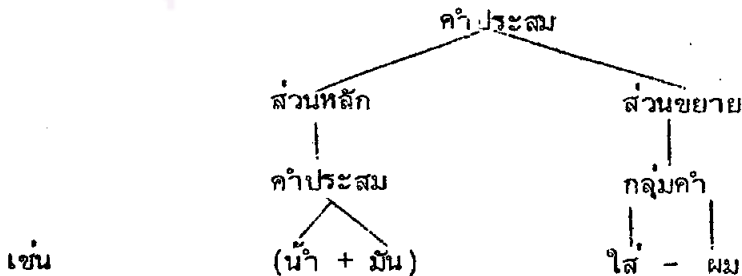
(น + น) + (ก + น) เช่น (หนังสือ) + (เกิน + ทาง)

(น + น) + (ก + ก) เช่น (น้ำ + ยา) + (ซัก + แห้ง)

(น + ก) + (น + น) เช่น (เตา + รีด) + (ไฟ + ผ้า)

(น + ก) + (ก + ก) เช่น (โรง + เรียน) + (เสริม + สวย)

แบบ ก.๙ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

เช่น

คำประสมที่เป็นส่วนหลักอาจประกอบด้วยคำนามกับคำนาม หรือคำนามกับคำกริยา

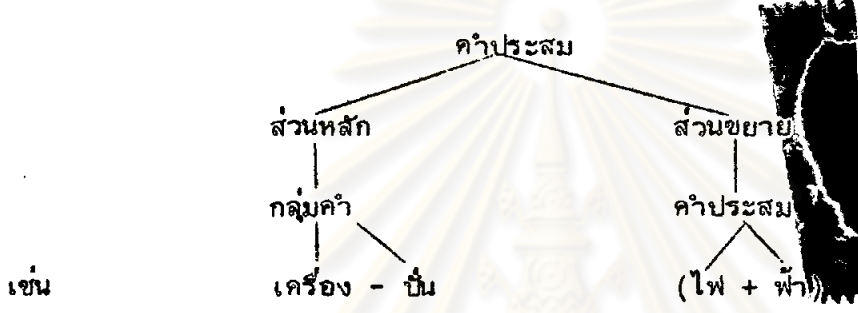
ส่วนกลุ่มคำที่เป็นส่วนขยายจะเป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

- (น + น) + ก - น   เช่น (น้ำ + มั่น) + ใส่ - ผม
- (น + ก) + ก - น   เช่น (ข้าว + ต้ม) + มีด - โต้
- (น + ก) + น - น   เช่น (ข้าว + เกรียบ) + ปาก - หม้อ

แบบ ก.๑๐ ส่วนหลักเป็นกลุ่มคำ ส่วนขยายเป็นคำประสม

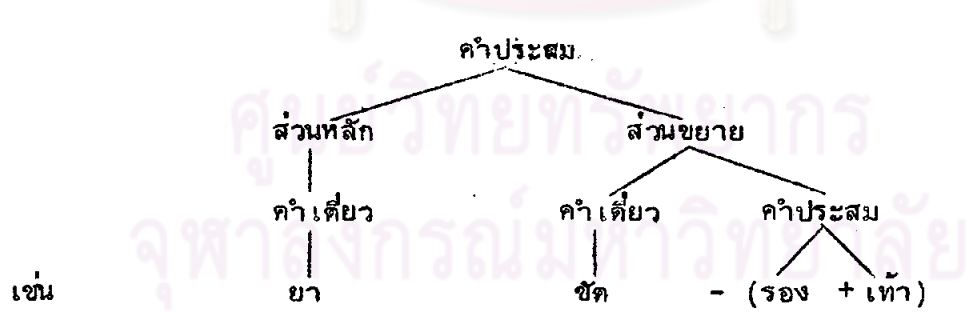

กลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักเป็นคำนามกับคำกริยา คำประสมที่เป็นส่วนขยายจะประกอบด้วยคำนามกับคำนาม

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

- น - ก + (น + น)   เช่น เครื่อง - ปั้น + (ไฟ + ฟ้า)

แบบ ก.๑๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยคำประสม

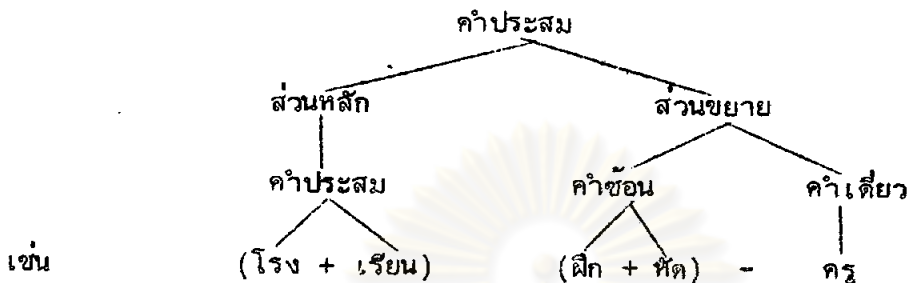

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักจะเป็นคำนาม ส่วนคำเดี่ยวที่เป็นส่วนขยายจะเป็นคำกริยา และคำประสมที่ตามมาจะประกอบด้วยคำนามกับคำนาม หรือคำนามกับคำกริยา ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

- น + ก - (น + น)   เช่น เครื่อง + เล่น - (จาน + เสียง)
- น + ก - (ก + น)   เช่น ยา + ชิต - (ร่อง + เท้า)
- น + ก - (น + ก)   เช่น คิม + คีบ - (น้ำ + แข็ง)

แบบ ก.๑๒ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำซ้อนตามด้วยคำเดี่ยว

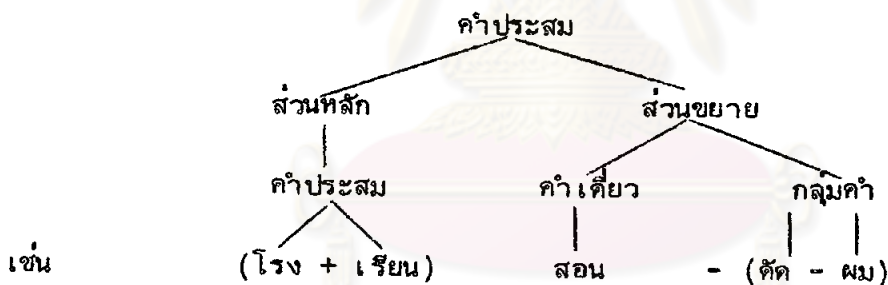

คำประสมที่เป็นส่วนหลักจะประกอบด้วยคำนามกับคำกริยา คำซ้อนที่เป็นส่วนขยายจะประกอบด้วยคำกริยากับคำกริยาและคำเดี่ยวที่ตามมาเป็นคำนาม

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

(น + ก) + (ก + ก) - น   เช่น   (โรง + เรียน) + (ฝึก + หัด) - ครู

แบบ ก.๑๓ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยกลุ่มคำ

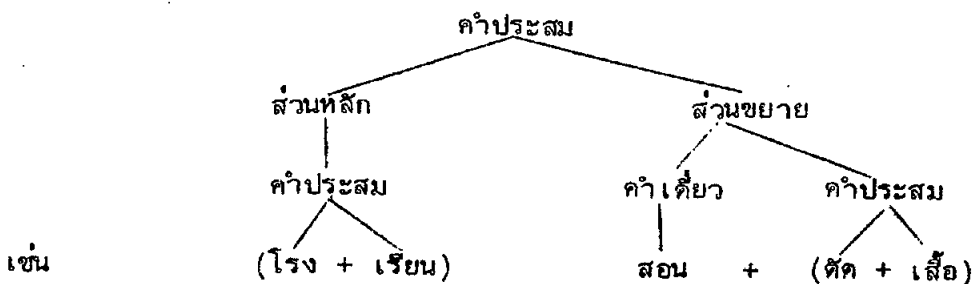

คำประสมที่เป็นส่วนหลักจะประกอบด้วยคำนามกับคำกริยา ส่วนคำเดี่ยวและกลุ่มคำที่เป็นส่วนขยายจะเป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

(น + ก) + ก - (ก - น)   เช่น   (โรง + เรียน) + สอน - (ตัด - ผม)

แบบ ก.๑๔ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยคำประสม

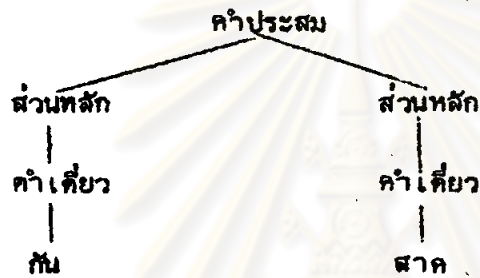
คำประสมที่เป็นส่วนหลักจะประกอบด้วยคำนามกับคำกริยา คำเดี่ยวที่เป็นส่วนขยายจะเป็นคำกริยา และคำประสมที่ตามมาจะประกอบด้วยคำกริยากับคำนาม

ส่วนหลัก   ส่วนขยาย

(น + ก) + ก + (ก + น) เช่น (โรง + เรียน) + สอน (ศก + เสือ)

คำประสมที่มีโครงสร้างเป็นแบบ ข. คือส่วนหลัก + ส่วนหลักนั้น อาจจำแนกเป็นแบบย่อยได้ดังนี้

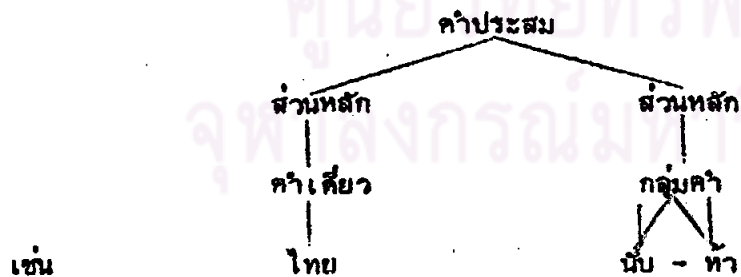
แบบ ข.๑ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกอาจเป็นคำกริยาหรือคำจำนวนนับ คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สองก็อาจเป็นคำนามหรือคำกริยา ดังนี้

<u>ส่วนหลัก</u>	+	<u>ส่วนหลัก</u>	เช่น
ก	+	น	บังดา
ก	+	ก	กันชน
จ	+	น	สามล้อ

แบบ ข.๒ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำ

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกอาจเป็นคำนามหรือคำกริยา ส่วนกลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สอง อาจเป็นคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนหลัก

น + ก - จ เช่น ไทย + นับ - สาม

ก + น - น เช่น ตก + ท้อง - ข้าง

ก + น - ก เช่น เข้า + ตา - จน

ก + จ - ล เช่น ดี + สอง - หน้า

แบบ ข.๓ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นคำประสม

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกอาจเป็นคำนามหรือคำกริยา ส่วนคำประสมที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สองอาจประกอบด้วยคำชนิดต่าง ๆ ดังนี้

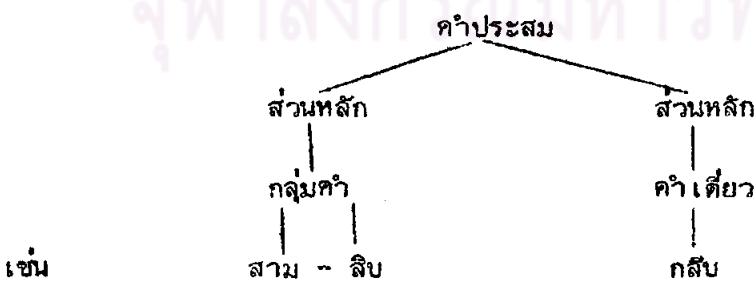
ส่วนหลัก   ส่วนหลัก

น + (น + น) เช่น เจ้า + (น้ำ + ตา)

ก + (น + น) เช่น เชื้อ + (น้ำ + มนต์)

ก + (น + ก) เช่น กลับ + (บ้าน + เก้า)

แบบ ข.๔ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นกลุ่มคำ ส่วนที่สองเป็นคำเดี่ยว

กลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกอาจเป็นคำจำนวนนับ ๒ คำ หรือคำกริยาและคำนาม ส่วนคำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สองอาจเป็นคำลักษณนามหรือคำกริยา ดังนี้

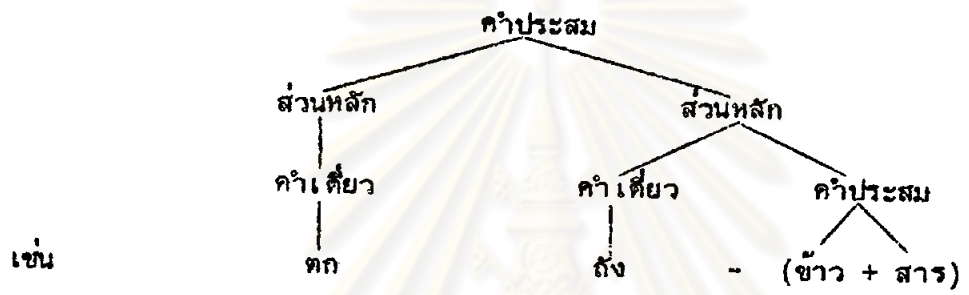
ส่วนหลัก   ส่วนหลัก

จ - จ + ล   เช่น ลีบ - สาม + ห้าง

ก - น + ก   เช่น คกลม - ฤง +ชน

แบบ ข.๕ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นคำเดี่ยวตามด้วยคำ

ประสม

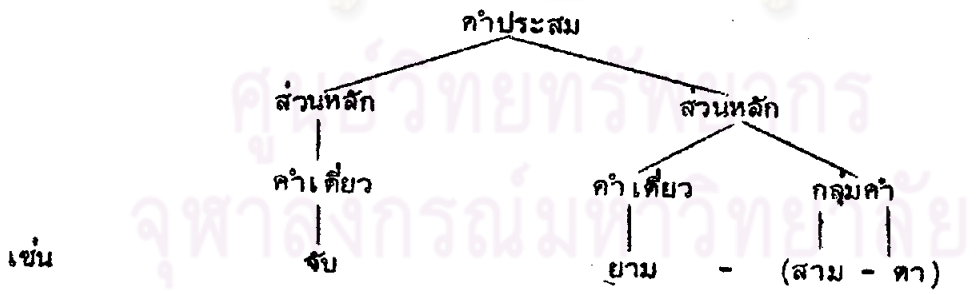
เช่น

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกจะเป็นคำกริยา ส่วนคำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลัก ส่วนที่สองจะเป็นคำนามและคำประสมที่ตามมาจะประกอบด้วยคำนามกับคำนาม ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนหลัก

ก + น - (น + น)   เช่น ตก + ถึง - (ข้าว + สาร)

แบบ ข.๖ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นคำเดี่ยวตามด้วยกลุ่มคำ

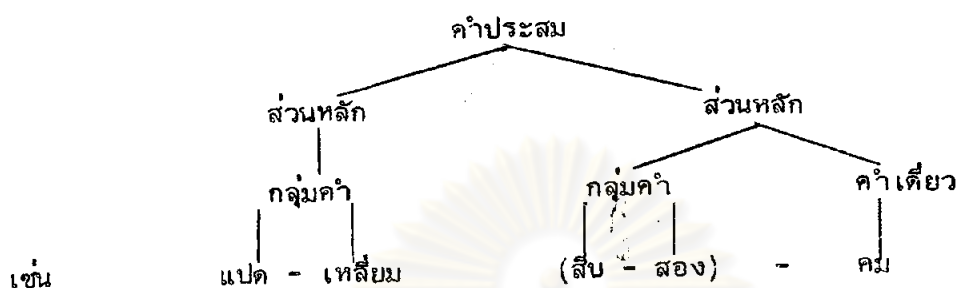
เช่น

คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกจะเป็นคำกริยา คำเดี่ยวที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สองจะเป็นคำนามและกลุ่มคำที่ตามมาจะประกอบด้วยคำจำนวนนับกับคำลักษณนาม ดังนี้

ส่วนหลัก   ส่วนหลัก

ก + น - (จ - ล)   เช่น จับ + ยาม - (สาม - ตา)

แบบ ข.๗ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นกลุ่มคำ ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำตามด้วยคำเดี่ยว

กลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักส่วนแรกจะเป็นคำจำนวนนับและลักษณนาม ส่วนกลุ่มคำที่เป็นส่วนหลักส่วนที่สองจะเป็นคำจำนวนนับ ๒ คำ คำเดี่ยวที่ตามมาจะเป็นคำลักษณนาม ดังนี้

ส่วนหลัก ส่วนหลัก

จ - ล + (จ - จ) - ล เช่น แปด - เหลี่ยม + (สิบ - สอง) - คม

๓. หน้าที่ของคำประสมในภาษาไทย

หน่วยคำที่ประกอบกันเป็นคำประสมนั้น ไม่ว่าจะมียุ่หน่วยคำก็ตามล้วนทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำคำเดี่ยว คำประสมส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เพียงอย่างเดียว แต่ก็มีคำประสมอยู่อีกจำนวนหนึ่งสามารถทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่ ในการพิจารณาหน้าที่ของคำประสมนี้ ผู้วิจัยจะได้พิจารณา เรื่องส่วนประกอบของคำที่ทำหน้าที่แต่ละประเภทด้วย

ก. คำประสมประเภททำหน้าที่เพียงอย่างเดียว

๑) คำประสมประเภทนาม

หมายถึง คำประสมที่ทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญของประโยค

ส่วนหนึ่ง ใน ๔ ส่วน คือ

ดูคำอธิบายการกำหนดหน้าที่ของคำนามในฐานะเป็นส่วนสำคัญของประโยค ใน
 วจินตน์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์, หน้า ๒๒-๒๓.

- ก. หน่วยประธาน (ป)
- ข. หน่วยกรรมตรง (ต)
- ค. หน่วยกรรมรอง (ร)
- ง. หน่วยนามเดี่ยว (นค)

คำประสมประเภทรามที่หมายถึงสิ่งมีชีวิต สามารถจะทำหน้าที่เป็นส่วน
ของประโยคได้ครบทั้ง ๔ ส่วน เช่น คำประสม แม่บ้าน ในประโยคต่อไปนี้

- ๑. แม่บ้านไปไหนจ๊ะ (ป)
- ๒. ใครว่าแม่บ้านบอกฉันซี (ต)
- ๓. ปีใหม่ขอให้รางวัลแม่บ้านด้วยละ (ร)
- ๔. แม่บ้านจ๊ะ (นค)

แต่สำหรับคำประสมประเภทรามที่หมายถึงสิ่งไม่มีชีวิตจะทำหน้าที่เป็น
ส่วนของประโยคได้เพียง ๓ ส่วน คือ เป็นหน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง และ หน่วยนาม
เดี่ยว เท่านั้น เช่น คำประสม ของกลาง ในประโยคต่อไปนี้

- ๑. ของกลางหายไปแล้ว (ป)
- ๒. ใครเอาของกลางไปซ่อนไว้ไหน (ต)
- ๓. ของกลาง (นค)

คำประสมประเภทรามแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ คำประสมประเภทราม ที่ส่วน
ประกอบส่วนแรก เป็นคำนามและประเภทรามที่ส่วนประกอบส่วนแรกไม่ใช่คำนาม

ก) คำประสมประเภทรามที่มีส่วนประกอบส่วนแรก เป็นคำนาม

คำประสมประเภทรามที่มีส่วนประกอบส่วนแรก เป็นคำเดี่ยว คำเดี่ยวนั้น
จะเป็นคำนาม ถ้าส่วนประกอบส่วนแรกเป็นกลุ่มคำหรือคำประสม คำเดี่ยวคำแรกที่เป็นส่วน
ประกอบของกลุ่มคำหรือคำประสมจะเป็นคำนาม

(๑) คำประสมประเภทรามแบบ ก.๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยาย

ก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

กระดานหก "เครื่องดักสัตว์" ทำด้วยไม้กระดาน หกได้"

กระดานหกหายไปเสียแล้ว (ป)

ของกลาง "ของที่ใช้ร่วมกัน: ของที่ยึดมาได้และริบเป็นของทางการ"

ใครเอาของกลางไปซ่อนไว้ที่ไหน (ค)

คอสอง "ผู้ร้องถึงจากคนที่หนึ่งในวงเพลงที่ร้องแก่กัน: ส่วนของเรือน
ที่ต่อตั้งแต่หัวเสาสุดขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งถึงจันทัน"

หอเขาร้องจบ คอสองต่อเลขนะ (ป)

พองน้ำ "ของอย่างหนึ่งเกิดในทะเล เนื้ออ่อนนุ่มคล้ายสักหลาด ใช้สูบ
น้ำล้างหน้า"

แม่ช่วยซื้อพองน้ำมาให้ด้วย (ค)

(๒) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๒ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว

ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

ตัวอย่าง

กาสักน้ำ "เครื่องดูดน้ำอย่างหนึ่ง"

กาสักน้ำเป็นเครื่องมือสำหรับดูดน้ำ (ป)

ข้าวขาหมู "อาหารอย่างหนึ่งประกอบด้วยข้าวและขาหมูต้ม"

ไม่รู้เป็นอย่างไรอยากกินข้าวขาหมู (ค)

เด็กข้างถนน "เด็กจรจัดที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูและไม่มีที่อยู่เป็น

หลักแหล่งที่แน่นอน"

เด็กข้างถนนพวกนี้เกเรจริง ๆ (ป)

นาห่างลอย "นาที่เกิดขึ้นใหม่ มีผลไม่แน่นอน"

นาห่างลอยจะให้ข้าวดีไหมนะ (ป)

(๓) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๓ ส่วนหลักเป็นกลุ่มคำ ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

มีคำเดี่ยวคือ

เรือกลไฟ "เรือชนิดหนึ่งที่ขับเคลื่อนไปได้เพราะใช้เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์"^๑

กองทัพเรือไทยมีเรือกลไฟมากไหมนะ (๓)

(๔) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๔^๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำประสม

ตัวอย่าง

กระเป๋าเดินทาง "กระเป๋าที่สำหรับใส่เสื้อผ้าและสัมภาระเวลาเดินทาง"^๑

กระเป๋าเดินทางดี ๆ ราคาหลายพันนะ (๒)

แก๊สน้ำตา "แก๊สที่ทำให้เกิดน้ำตา"^๑

ทหารมักใช้แก๊สน้ำตาสกัดกลุ่มผู้ประท้วง (๓)

สลากกินรวบ "สลากชนิดที่จำหน่ายแก่ผู้ถือเพื่อรับสิ่งของเป็นรางวัลในการเสี่ยงโชค โดยผู้จำหน่ายรวบเงินค่าสลากไว้ทั้งหมด"

ที่นี่เล่นสลากกินรวบได้ทั้งเมือง (๓)

หอยใต้ดิน "การพนันชนิดหนึ่งที่ลักลอบเล่นกันโดยผิดกฎหมาย

มีกำหนดเป็นงวด ๆ ตามสลากกินแบ่งรัฐบาล"^๑

หอยใต้ดินทำให้หลายคนเป็นเศรษฐีไปแล้วนะ (๒)

(๕) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๕^๒ ส่วนหลักเป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

ข้าวต้มมัด "ของกินอย่างหนึ่งทำจากข้าวเหนียวกวนกับกะทิ มัดแล้ว

นำไปนึ่ง"

ข้าวต้มมัดที่บางลำพูอร่อยจริง ๆ (๒)

^๑ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

^๒ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๗๖.

ดอกไม้เทียน "ดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่ง รูปเหมือนเทียน จุดเป็นสีนวล"

ดอกไม้เทียนนี้สวยจังเลยนะ (ป)

น้ำตาลโตนด "น้ำตาลที่ทำจากต้นโตนด"⁺

ไปเพชรบุรีซื้อน้ำตาลโตนดมาฝากด้วยนะ (ต)

มดแดงไฟ "มดชนิดหนึ่งตัวโต สีแดงเข้ม กัดแล้วจะรู้สึกเจ็บร้อนมาก"

ทำไมบ้าน เฮมมีมดแดงไฟชุมจังเลยล่ะ (ต)

(๖) คำประสมประเภทนาม แบบ ก.๖^๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว

ส่วนขยายเป็นคำซ้อน
ตัวอย่าง

แบบฝึกหัด "บทเรียนส่วนหนึ่งที่จัดไว้สำหรับฝึกหัดตามทฤษฎี"⁺

ต้องทำแบบฝึกหัดให้ชำนาญจะได้เข้าใจ (ต)

ใบเหยียบย่ำ "เอกสารที่เจ้าหน้าที่อนุญาตให้จับจองที่ดินว่างเปล่า"

โดยมีเงื่อนไขให้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้น"

เจ้าหน้าที่จะออกใบเหยียบย่ำให้เมื่อทุกอย่างพร้อม (ต)

พืชล้มลุก "พืชที่ปลูกมีอายุชั่วคราวชั่วฤดูหนึ่ง เช่น พริก มะเขือ ผักต่าง ๆ"

พวกพืชล้มลุกนี้อยู่ได้ไม่นานเลยนะ (ป)

สถานีขนส่ง "สถานที่รถยนต์จอดและรับ-ส่งผู้โดยสารและสินค้า"⁺

สถานีขนส่งที่จังหวัดฉะเชิงเทราจริง ๆ (ป)

(๗) คำประสมประเภทนาม แบบ ก.๗ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว

ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยกลุ่มคำ

มี ๓ คำ คือ

กล่องส่องทางไกล "กล่องสำหรับส่องดูทางหรือทัศนียภาพในระยะไกล"⁺

กล่องส่องทางไกลที่ดีต้องของญี่ปุ่น (ป)

เปิดอย่างไฟแดง "อาหารชนิดหนึ่ง"⁺

ฉันอยากกินเปิดอย่างไฟแดงจังเลย (ต)

พราหมณ์เก็บหัวแหวน "ชื่อเพลงทำนองหนึ่ง"

พราหมณ์เก็บหัวแหวน เป็นทำนองเพลงเก่าที่นำฟังมาก (ป)

(๘) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๘^๑ ส่วนหลักเป็นคำประสม

ส่วนขยายเป็นคำประสม

ตัวอย่าง

เตารีดไฟฟ้า "เครื่องไฟฟ้าที่ใช้รีดเสื้อผ้าให้เรียบ"⁺

เตารีดไฟฟ้าตอนนี้แพงกว่าเก่ามาก (ป)

น้ำยาซักแห้ง "น้ำยาเคมีซึ่งใช้สำหรับซักเสื้อผ้า ช่วยรักษาเนื้อผ้า

ได้ดีกว่าซักด้วยผงซักฟอกตามปกติ"⁺

ฉันชอบใช้น้ำยาซักแห้งยี่ห้อนี้ (ค)

รถจักรไอน้ำ "รถจักรที่ขับเคลื่อนได้เพราะใช้พลังไอน้ำ"⁺

ในวันเด็กของทุกปีการรถไฟจะนำรถจักรไอน้ำ

รุ่นเก่า ๆ ออกแสดงให้เด็กดู (ค)

หนังสือเดินทาง "เอกสารสำคัญสำหรับเดินทาง"⁺

จะไปอาศัยที่นั่น หนังสือเดินทางพร้อมหรือยังล่ะ (ป)

(๙) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๙^๒ ส่วนหลักเป็นคำประสม

ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

ตัวอย่าง

ข้าวต้มมัดใต้ "ของกินอย่างหนึ่งทำจากข้าวเหนียววนกับกะทิ มัดเป็น

ปล้องแบบได้แล้วนำไปเรียง"⁺

ฉันจะกินข้าวต้มมัดใต้ ๒ ห่อ (ค)

น้ำมันใส่ผม "ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์สำหรับปรุงแต่งเรือนผมและ

รักษาเส้นผม"⁺

น้ำมันใส่ผมยี่ห้อดี ๆ ซวดหนึ่งเกือบร้อยบาท (ป)

น้ำยาซักสบ "น้ำยาเคมีที่ใช้ซักลงบนผ้าเพื่อซักผ้าให้เบื่อกับ"

น้ำยาซักสบบางยี่ห้อทำให้เสื้อผ้าเสียได้เหมือนกันนะ (ป)

^๑ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๗๗.

^๒ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๗๗ - ๑๗๘.

ปากกาเขียนแบบ "ปากกาสำหรับงานเขียนแบบโดยเฉพาะ" +

มหาชื้อปากกาเขียนแบบทั่วจังหวัดแล้วไม่ได้(๓)

(๑๐) คำประสมประเภทนาม แบบ ก.๑๐ ส่วนหลักเป็นกลุ่มคำ

ส่วนขยายเป็นคำประสม

มี ๒ คำ คือ

เครื่องบดไฟฟ้า "อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างหนึ่งสำหรับบดอาหารให้ละเอียด" +

เครื่องบดไฟฟ้าช่วยประหยัดเวลาได้มาก (ป)

เครื่องปั่นไฟฟ้า "อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างหนึ่งสำหรับปั่นอาหารให้ละเอียด" +

เดี๋ยวนี้ตามร้านขายน้ำผลไม้ทุกร้านจะมีเครื่องปั่น

ไฟฟ้าใช้ (๓)

(๑๑) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๑๑ ส่วนหลักเป็นคำเดียว

ส่วนขยายเป็นคำเดียวตามด้วยคำประสม

มี ๔ คำ คือ

คีมคั้นน้ำแข็ง "คีมสำหรับคั้นน้ำแข็ง" +

เธอใช้มือหยิบหรือใช้คีมคั้นน้ำแข็ง (๓)

เครื่องเล่นจานเสียง "อุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับเล่นแผ่นเสียง" +

เครื่องเล่นจานเสียงรุ่นใหม่ตกลมาแล้ว (ป)

แปรงขัดรองเท้า "แปรงสำหรับขัดรองเท้าให้เป็นเงา" +

ขอยืมแปรงขัดรองเท้าหน่อยนะ (๓)

ยาขัดรองเท้า "ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์สำหรับขัดรองเท้า" +

เธอช่วยซื้อยาขัดรองเท้ามาด้วยนะ (๓)

(๑๒) คำประสมประเภทนามแบบ ก.๑๒ ส่วนหลักเป็นคำประสม

ส่วนขยายเป็นคำซ้อนตามด้วยคำเดียว

มีคำเดียวคือ

โรงเรียนฝึกหัดครู "สถาบันสอนวิชาชีพครู" +

ขณะมีรัฐบาลยกเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูหมดแล้ว (ค)

(๑๓) คำประสมประเภทนาม แบบ ก.๑๓ ส่วนหลักเป็นคำประสม
ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยกลุ่มคำ

มี ๒ คำคือ

โรงเรียนสอนตัดผม "สถาบันสอนวิชาชีพตัดผม" +

โรงเรียนสอนตัดผมที่มีชื่อมีมากมาย (ป)

โรงเรียนสอนตัดผม "สถาบันสอนวิชาชีพตัดผม" +

โรงเรียนสอนตัดผมสมัยก่อนก็คือแผนกหนึ่งในวิทยาลัย

อาชีวะปัจจุบัน (ป)

(๑๔) คำประสมประเภทนาม แบบ ก.๑๔ ส่วนหลักเป็นคำประสม
ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยวตามด้วยคำประสม

มีคำเดี่ยว คือ

โรงเรียนสอนตัดเสื้อ "สถาบันสอนวิชาชีพตัดเสื้อผ้า" +

โรงเรียนสอนตัดเสื้อขณะนี้ได้รับการส่งเสริมมาก (ป)

(๑๕) คำประสมประเภทนาม แบบ ข.๒ ส่วนหลักส่วนแรกเป็น
คำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำ

มี ๒ คำ คือ

ไทยนับสาม "ชื่อวิธีเขียนหนังสืออย่างโบราณ เมื่อจะอ่านต้องนับ
ตัวที่สาม"

ไทยนับสามเป็นวิธีเขียนหนังสืออย่างโบราณ

ปัจจุบันไม่ใช่แล้ว (ป)

ไทยนับห้า "ชื่อวิธีเขียนหนังสืออย่างโบราณ เมื่อจะอ่านต้องนับ
ตัวที่ห้า"

ไทยนับห้าก็เป็นวิธีเขียนหนังสืออย่างโบราณ

เหมือนไทยนับสาม (ป)

ข) คำประสมประเภทนามที่ส่วนประกอบส่วนแรกไม่ใช่คำนาม

(๑) คำประสมประเภทนาม แบบ ข.๑ ส่วนหลักส่วนแรกเป็น

คำเดี่ยว (คำกริยา, คำจำนวนนับ) ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

กันสาด "แผงสำหรับกันฝนสาด"

กันสาดผูกแล้วหรือมี (ป)

นั่งร้าน "ร้านที่สร้างขึ้น สำหรับการก่อสร้างพระเจดีย์หรือตึก เป็นต้น"

นั่งร้านพังลงมามีคนตายด้วย (ป)

ห่อหมก "อาหารชนิดหนึ่งใช้น้ำพริกน้ำกะทิทาทั่วกับเนื้อปลา เป็นต้น
แล้วห่อเมื่ง"

ขอซื้อห่อหมกสัก ๖ ห่อ ชี (ต)

สามเกลอ "เครื่องสำหรับยกดอกกระทิงลงมีที่ถือสำหรับยกสามที่"

ขอยืมสามเกลอไปกระทิงหลุมเสาหน่อยซี (ต)

(๒) คำประสมประเภทนาม แบบ ข.๓ ส่วนหลักส่วนแรกเป็น

คำเดี่ยว (คำกริยา) ส่วนที่สองเป็นคำประสม

มีคำเดี่ยวคือ

หักดอกไม้ "ส่วนอวัยวะตอนระหว่างหูกับขมับ"

หักดอกไม้เป็นจุดอ่อนที่จะถูกกระทบแรง ๆ ไม่ได้ (ป)

(๓) คำประสมประเภทนาม แบบ ข.๔ ส่วนหลักส่วนแรกเป็น

กลุ่มคำ (คำจำนวนนับ) ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

มี ๒ คำ คือ

สามสิบกลีบ "ชื่อเครื่องในวัวคือกระเพาะอาหาร หยวน ข้างใน
เป็นกลีบ"

ใครจะกินสามสิบกลีบบ้างไหม (ต)

สิบสามห้าง "ชื่อถนนสายหนึ่ง อยู่ที่บ้านลำพู"^๑

รถสายนี้ผ่านสิบสามห้างหรือเปล้า (ค)

๒) คำประสมประเภทสรรพนาม

หมายถึงคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่ง
ใน ๔ ส่วน ได้อย่างค่านาม คือเป็นหน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ค) หน่วย
กรรมรอง (ร) หรือหน่วยนามเดี่ยว (นค)

คำประสมประเภทสรรพนามนี้จะมีส่วนประกอบเป็นแบบ ส่วนหลัก +
ส่วนหลัก เท่านั้น และมีเพียงแบบเดียวคือส่วนหลักส่วนแรก เป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองก็เป็น
คำเดี่ยว

คำประสมประเภทสรรพนามแบบ ข.๑^๑ ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว
ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

คุณนาย "คำเรียกภรรยาข้าราชการผู้ใหญ่ หรือฝ่ายทหารและ
ตำรวจ"^๑

เชิญคุณนายเข้าบ้านก่อนซิคะ (ค)

คุณหญิง "คำนำหน้าชื่อสตรีที่เป็นเอกภรรยาของพระยาหรือสตรี
ที่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าที่เป็นภรรยาข้าราชการ ,หม่อมราช
วงศ์หญิง"

งานนี้คุณหญิงมาก เหลือเกิน (ป)

เจ้าคุณ "เป็นคำเรียกพระยาและพระภิกษุที่เป็นราชาคณะ
ตลอดถึงข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายใน"

วันพระนี้เจ้าคุณไม่รับนิมนต์หรอก (ป)

ลูกข้าง "เป็นคำแทนชื่อคน ซึ่งพูดกับเจ้าที่เป็นผี แทนคำว่า ข้าพเจ้า"

ลูกข้างกลัวแล้วเจ้าคะ (ป)

๑๖๗

๓) คำประสมประเภทกริยา

หมายถึงคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่ง
ใน ๓ ส่วน^๑ ต่อไปนี้ คือ

- ก. หน่วยอกรรม (อ)
- ข. หน่วยสกรรม (ส)
- ค. หน่วยทวิกรรม (ท)

เช่น   เสียรู้   :   ในที่สุดฉันก็เสียรู้จนได้ (อ)
          ดูถูก   :   เขาดูถูกฉันอยู่ตลอดเวลา (ส)
          ข้อมค้ำง :   เขาข้อมค้ำงเรื่องนั้นฉันอีกแล้ว (ท)

อนึ่ง จากการศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของคำประสมประเภทกริยานี้
ได้พบว่ามีคำประสมประเภทกริยาจำนวนหนึ่ง เป็นกริยาที่ต้องใช้นำหน้ากริยาอื่นเสมอ เช่น

กวาดตา : รู้ใหม่ ฉันกวาดตาหาอยู่เป็นชั่วโมงแล้ว

และกริยาบางคำ เป็นกริยาที่ต้องมีบุพบทตามเสมอ เช่น

กล่าวขวัญ : ทุกคนที่นี้กล่าวขวัญถึง เธอกันทั้งนั้น

ดังนั้น ในภาคผนวกซึ่งได้รวบรวมคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาไว้
นั้น ก็จะได้รวบรวมคำประสมประเภทกริยาที่มีลักษณะ เป็นกริยานำกริยาอื่น และกริยาที่ต้อง
มีบุพบทตามเสมอไว้ด้วย โดยจะวงเล็บคำย่อ "นำ" และ "บุพบทตาม" ไว้ท้ายคำกริยา
แต่ละประเภทตามลำดับ

ก) คำประสมประเภทกริยาที่มีส่วนประกอบส่วนแรกเป็นคำกริยา
คำประสมประเภทกริยาที่มีส่วนประกอบส่วนแรกเป็นคำเดียว
คำเดียวนั้นจะเป็นคำกริยา ถ้าส่วนประกอบส่วนแรกเป็นกลุ่มคำ คำเดียวคำแรกที่เป็นส่วน
ประกอบของกลุ่มคำนั้นจะเป็นคำกริยา

---

^๑ดูคำอธิบายการกำหนดหน้าที่ของคำกริยาในฐานะเป็นส่วนสำคัญของประโยค
ใน วจินต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างของภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์, หน้า ๒๓.

(๑) คำประสมประเภทรักษาแบบ ก.๒ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว
ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

มีคำเดี่ยวคือ

ยิ้มในหน้า "ยิ้มแย้ม ยิ้มทั้งปากทั้งตา"^๑

พ่อยิ้มในหน้าแต่ไม่พูดว่าอะไร (อ)

(๒) คำประสมประเภทรักษาแบบ ข.๑^๑ ส่วนหลักส่วนแรก
เป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

กตคอ "บังคับเอา"

พ่อกตคอเอานะฉิ เขาถึงชายให้ (ส)

กลุ่มใจ "รู้สึกอึดอัด ยุ่งยากใจ"^๑

ระยะนี้ฉันกลุ่มใจมาก (อ)

กวาดตา "สายตาดูทั่วไป"

ฉันกวาดตาหาเธอตั้งชั่วโมง (อ)

ชายหน้า "ฮับอาย"

ฉันชายหน้าจริง ๆ เรื่องลูกคนนี่ (อ)

(๓) คำประสมประเภทรักษาแบบ ข.๒ ส่วนหลักส่วนแรก
เป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำ

มี ๔ คำ คือ

เข้าตาจน "หมดหนทางหากิน หมดหนทางคิดกิจการใด ๆ"

เมื่อไรเธอเข้าตาจนเธอจะคิดถึงฉัน (อ)

ตกท้องช้าง "สายป่านว่าที่แม่น้ำหนักมาก ถ่วงลงเกินไป"

โดยปริยาย หมายถึงสิ่งอื่นที่มีลักษณะเช่นนั้น"

ว่าที่ตกท้องช้างอย่างนั้นขึ้นสูงได้ไม่นานหรอก (อ)

^๑ดูรายการคำโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๘๑-๑๘๒.

อย่างสามชুম "ท่าทางที่คนพันดาบหรือนักมวยเต็มกำมาเป็นจังหวะ
ยักเยื้องเป็นสามเส้าหรือสามท่า"

โน่น! เขาอย่างสามชুমมาโน่นแล้ว (๑)

ใส่ตีนหมา "รุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว"^๑

พอเห็นตำราจเท่า่นั้นละเจ้าหิวขโมยใส่ตีนหมาไปเลย (๒)

(๔) คำประสมประเภทกริยา แบบ ข.๓^๑ ส่วนหลักส่วนแรกเป็น
คำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นคำประสม
ตัวอย่าง

กลับบ้านเก่า "เสียดชีวิต"^๑

ที่มาทวนอยู่เพราะอยากกลับบ้านเก่าใช้ใหม่ (๑)

ซัดเส้นตาย "ให้โอกาส เป็นครั้งสุดท้าย"^๑

เขาซัดเส้นตายให้ส่งดอกอย่างข้าล้นเดือนนี้ (๒)

ถอนสายบัว "วิธีแสดงความเคารพของหญิงต่อเจ้านายชั้นสูง
โดยการย่อขาและซีกเท้าข้างหนึ่งไปด้านหลัง"^๑

การรับพระราชทานปริญญาบัตร นิสิตหญิงต้อง

ถอนสายบัว (๑)

ซกสีหน้า "ทำสีหน้าโกรธแสดงความไม่พอใจ"^๑

อะไรนิดหน่อยก็ซกสีหน้า (๑)

(๕) คำประสมประเภทกริยา แบบ ข.๔ ส่วนหลักส่วนแรก
เป็นกลุ่มคำ ส่วนที่สองเป็นคำเดี่ยว

มีคำเดี่ยวคือ

คลุมถุงชน "ให้หญิงและชายแต่งงานกันโดยความเห็นชอบของ
ผู้ใหญ่ เปรียบเหมือนคลุมถุงชนเพราะต่างฝ่ายต่างไม่ได้รักใคร่กัน"^๑

พ่อแม่คลุมถุงชนลูกสมัยนี้ไม่น่าจะมีอีกเลยนะ (๑)

(๖) คำประสมประเภทกริยา แบบ ข.๕ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นคำเดียว ส่วนที่สองเป็นคำเดียวตามด้วยคำประสม

มีคำเดียวคือ

ตกถึงข้าวสาร "การที่ชายยากจนได้แต่งงานกับหญิงที่มีฐานะมั่งมี
เปรียบได้กับหนูที่ตกถึงข้าวสาร"^๑

นายตกถึงข้าวสารแล้วมี สบายไปทั้งชาติละ (๑)

(๗) คำประสมประเภทกริยา แบบ ข.๖ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นคำเดียว ส่วนที่สองเป็นคำเดียวตามด้วยกลุ่มคำ

มีคำเดียวคือ

จับยามสามตา "วิธีจับยามของหมออุโดยนับตามหลักสามหลัก
เรียนกันไป"^๑

หมออุจะจับยามสามตาเมื่อจะตรวจโชคชะตา (๑)

ข) คำประสมประเภทกริยาที่ส่วนประกอบส่วนแรกไม่ใช่คำกริยา

ได้แก่ คำประสมประเภทกริยา แบบ ก.๑^๑ คือส่วนหลักเป็น

คำเดียว (คำนาม) ส่วนขยายก็เป็นคำเดียว

ตัวอย่าง

ขวัญหนี "ตกใจ, ใจหาย"

แหม เล่นเอาฉันขวัญหนีเลย (๑)

ใจหาย "วาบหวามใจ, ใจหายใจคว่ำก็ว่า"

เสียงโครมเมื่อก็ ใจหายเลยฉัน (๑)

ท้องร่วง "ท้องเดินอย่างแรง"

เมื่อวานฉันท้องร่วงทั้งวัน (๑)

ศอกกลับ "ชุตหรือทำสวนกลับไปโดยวิธีเดียวกัน"^๑

หล่อนศอกกลับฉันน้ำดูเลย (๑)

^๑ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๘๔.

ข. คำประสมประเภททำหน้าที่ได้หลายหน้าที่

๑) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๔ ส่วน คือ เป็นหน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ค) หน่วยกรรมรอง (ร) หรือหน่วยนามเดี่ยว (นค) ได้และทั้งสามารถทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามอื่นเป็นหน้าที่ของคำคุณศัพท์ได้ด้วย

ก) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์ แบบ ก.๑ ^๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

ก้านยาว "ชื่อทุเรียนชนิดหนึ่ง"

ฉันชอบก้านยาวมากกว่าชะนี (ค)

นี่ทุเรียนก้านยาวราคาถูกนะ (ค)

คอแรง "ปากกาชนิดหนึ่งปากแหลม"

ถ้าจะหัดลายมีอนนะ ใช้คอแรงดีกว่าลูกสั้น (ค)

ปากกาคอแรงเดี่ยวนี้ไม่ค่อยใช้กันแล้ว (ค)

บานเย็น "ไม้ดอกชนิดหนึ่ง ต้นเดี่ยว ๆ ดอกคล้ายดอกผักนึ่งแต่เล็ก มีสีต่าง ๆ บานเวลาเย็น"

บานเย็นเป็นดอกไม้ที่มีสีสวย (ป)

แม้ชอบใส่เสื้อสีบานเย็น (ค)

ลูกชุก "ช่อดอกไม้รูปกลมมน เรียงกันเป็นแถว ๆ โดยปริยายเรียกสิ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น สังกะสีลูกชุก"

ต้องการแบบเรียบหรือลูกชุก (ค)

ขณะนี้คนนิยมยีนสีลูกชุกกันมาก (ค)

ข) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์ แบบ ก.๒^๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว
ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

ตัวอย่าง

เขียวไข่มุก "สีเขียวอย่างหนึ่ง เป็นเขียวออกคล้ำ ๆ"^๑

เขียวไข่มุกมีเขียวอย่างไรนะ (ป)

สีเขียวไข่มุกไม่เหมาะอย่างยิ่งกับคนดำ (ค)

เขียวหัวเปิด "สีเขียวอย่างหนึ่ง"^๑

ฉันชอบผ้าสีเขียวกันมะลิมากกว่าเขียวหัวเปิด (ค)

สีเขียวหัวเปิดนี้ดูเขียวยังไงพิกล (ค)

ทองไหลมา "ชื่อร้านชนิดหนึ่ง ที่เชื่อกันว่าเป็นร้านนำโชคลาก"^๑

ที่บ้านปลูกทองไหลมาไว้เยอะ สนใจเชิญนะ (ค)

พักนี้คนนิยมเล่นร้านทองไหลมาคู่กับร้านเงินไหลมา (ค)

โสมทางไก่ "ต้นโสมชนิดหนึ่งขนาดเล็ก เกิดในน้ำใช้ยอดเป็นผัก"^๑

โสมทางไก่มักจะอยู่ในน้ำมากกว่าบนบก (ป)

ยอดโสมทางไก่ต้มจิ้มน้ำพริกอร่อยมาก (ค)

ค) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์ แบบ ก.๓ ส่วนหลักเป็นกลุ่มคำ
ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

มี ๒ คำคือ

ก้ามปูหลุด "ไม้ล้มลุก ในวงศ์ผักปราบ ลำต้นเรียวและเป็นปล้อง ๆ

เลื้อยไปตามดิน ออกรากตามข้อ ใบหนา ท้องใบสีม่วง หน้าใบบางสีเขียวอ่อน บางทีสีม่วง

แก่ มีแถบขาวสองข้าง กระดุกกลางเป็นเงาเหมือนก้ามหอย คอกสีชมพู อยู่ปลายกิ่งระหว่าง

กาบ ๆ คู่ ซึ่งคล้ายใบธรรมดา แต่ข้อมกว่ามาก ..."

ก้ามปูหลุดแถวบ้านเราไม่ค่อยมีหรอก (ป)

คอกก้ามปูกับคอกก้ามปูหลุดสีชมพูเหมือนกัน (ค)

เล็บมือนาง "ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่งดอกเป็นช่อมีสีขาวและแดง
ปนกัน; ชื่อกล้วยไม้ชนิดหนึ่งผลเล็กอย่างนิ้วมือ... ชื่อขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งเป็นรูป
ยาว ๆ คล้ายเล็บ"

แถวบ้านฉันนิยมปลูกเล็บมือนางกับเฟื่องฟ้าตามรั้วบ้าน (ต)

ฉันชอบดอกเล็บมือนางมาก (ค)

ง) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์ แบบ ก.๕^๑ ส่วนหลักเป็น
คำเดี่ยวส่วนขยายเป็นคำประสม

ตัวอย่าง

เขียวน้ำทะเล "สีเขียวอย่างหนึ่งที่ออกไปทางสีน้ำทะเล"

เธอชอบเขียวน้ำทะเลหรือเขียวมะกอก (ต)

ฉันจะใส่เสื้อสีเขียวน้ำทะเลนะ (ค)

ทานตะวัน "ชื่อไม้ดอกชนิดหนึ่ง ดอกสีเหลือง รูปคล้ายดวง
ตะวัน มีรัศมีเป็นแฉก ๆ ; ชื่อเครื่องสูงรูปอย่างพัดมีด้ามยาวสำหรับกันแดด"

ทานตะวันนี้มักจะหันเข้าหาดวงตะวันเสมอ (ป)

ดอกทานตะวันโตกว่าดอกพุดตาล (ค)

เหงือกปลาหมอ "ชื่อต้นไม้ ใบเป็นหนาม, โรคที่ขึ้นที่ฝ่าเท้า
ทำให้แตกเป็นกลีบ ๆ"

เป็นตาปลาเสียยังดีกว่าเป็นเหงือกปลาหมอ (ต)

โรคเหงือกปลาหมอจะทำให้ฝ่าเท้าแตกเป็นกลีบ ๆ (ค)

หางนกยูง "ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใบคล้ายใบมะขาม แต่โตกว่า
ดอกสีแดง ที่เหลืองก็มีบ้าง"

หางนกยูงที่นี่ทำไมงามจริง ๆ (ป)

ดอกหางนกยูงมีรูปทรงคล้าย ๆ ดอกขงโค (ค)

จ) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์ แบบ ก.๕ ส่วนหลัก
เป็นคำประสม ส่วนขยายเป็นคำเดี่ยว

มี ๓ คำ คือ

ดอกไม้ร่วง "ชื่อลายเขียนเป็นช่อดอกไม้จะจะไม่ติดต่อกัน"

ในจำพวกลายดอกไม้้นะ ดอกไม้ร่วง จะเหมาะที่สุด

ที่จะวาดลงเสื้อ (ป)

ที่เรียกลายดอกไม้ร่วง เพราะเขาวางดอกห่าง ๆ กัน (ค)

สองล้อเครื่อง "ยานพาหนะชนิดหนึ่ง ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์

มีล้อ ๒ ล้อ เรียกว่ามอเตอร์ไซด์"^{*}

สองล้อเครื่องของแม็กก็คือมอเตอร์ไซด์ในเมืองนั้นละ (ป)

ตามชนบทจะมีรถสองล้อเครื่องรอรับคนจากถนนใหญ่

เข้าหมู่บ้าน (ค)

สามล้อเครื่อง "ยานพาหนะชนิดหนึ่ง ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์

มีล้อ ๓ ล้อ"

สามล้อเครื่องที่ฝึกดินะ (ป)

รถสามล้อเครื่องเที่ยวนี้ หาดูยาก (ค)

๒) คำประสมประเภทนาม-กริยา

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญของประโยค

ส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๔ ส่วน คือ เป็นหน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ค)

หน่วยกรรมรอง (ร) หรือหน่วยนามเดี่ยว (นค) ได้และสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนสำคัญ

ของประโยค ส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วน คือเป็นหน่วยกรรม (อ) หน่วยกรรม (ส)

หรือหน่วยหริกรรม (ท) ได้ด้วย

คำประสมประเภทนาม-กริยานี้จะมีส่วนประกอบเป็นส่วนหลัก +

ส่วนขยายเท่านั้น และมีเพียงแบบเดียวคือ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

คำประสมประเภทนาม-กริยา แบบ ก.๑^๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว

ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

^๑ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๙๙.

ตัวอย่าง

แกงกะหรี่ "แกงเผ็ดชนิดหนึ่งมีผงกะหรี่เป็นเครื่องปรุงรสสำคัญ"^๑

แกงกะหรี่ที่ครัวหลวงรสดีมาก (ป)

วันนี้จะแกงกะหรี่สักหม้อใหญ่ (อ)

แกงไก่ "แกงเผ็ดที่ใส่ไก่ ไม่ใช่แกงไก่ที่ใส่ไก่ทั่ว ๆ ไป"

ฉันชอบกินแกงไก่จัง (ค)

วันนี้จะแกงไก่ให้กินนะ (อ)

แกงส้ม "แกงเผ็ดชนิดหนึ่งมักปรุงด้วยผักต่าง ๆ และนิยมให้

ออกรสเปรี้ยว"

แม่ฉันทำแกงส้มได้วิเศษจริง ๆ (ค)

วันนี้จะแกงส้มมะรุ้มให้กินนะ (ส)

ถ้ามอง "คู่หรือสิบที่มีแว่นขยายสำหรับดูรูปร่าง ๆ "

เขาเจาะถ้ามองไว้สำหรับดูสาวอาบนํ้า (ค)

เขาไปถ้ามองสาวอาบนํ้า เลยถูกจับ (ส)

๓) คำประสมประเภทกริยา-คุณศัพท์

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วน

ใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วน คือ หน่วยกรรม (อ) หน่วยกรรม (ส) หรือหน่วยกรรม (ท)

และสามารถทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามอื่น เป็นหน้าที่ของคำคุณศัพท์ได้ด้วย

ก) คำประสมประเภทกริยา-คุณศัพท์ แบบ ก.๑ ส่วนหลัก

เป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

ชกแห้ง "การชกเสื้อผ้าด้วยน้ำยาเคมี ซึ่งทำให้รักษาเนื้อผ้า

ได้ดีกว่าผงชกฟอกตามปกติ"^๑

พวกผ้าไหมนี้ชกแห้งลจะดีที่สุด (อ)

ฝากซื้อน้ำยาชกแห้งสักขวดได้ไหม (ค)

^๑ดูรายการโดยละเอียดในภาคผนวก ก. หน้า ๑๙๙-๒๐๐.

มือบอน "มือคัม มือไม่อยู่นิ่ง ชอบฉกฉวยสิ่งของของผู้อื่น"^๑

แม่คนนั้นนะ มือบอน เหลือเกิน (อ)

เด็กมือบอนพวกนี้ น่าศึน (ค)

หน้าเลือด "เห็นแก่ได้ โดยไม่นึกถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น"^๑

แม่คนนั้นนะ หน้าเลือดจริง ๆ (อ)

ฉันไม่อยากซื้อของจากแม่ค้าหน้าเลือดหรอก (ค)

หูเบา "เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยไม่ทันใคร่ครวญ"^๑

เธอหูเบาจริง ๆ (อ)

ฉันไม่ชอบคนหูเบา (ค)

ข) คำประสมประเภทกริยา-คุณศัพท์ แบบ ก.๔ ส่วนหลักเป็นคำเดียว

ส่วนขยายเป็นคำประสม

มี ๓ คำ คือ

ปากบึ้ง "ใช้เรียกคนที่ปากเปราะ ชอบพูดจาวะราน หาเรื่อง
หรือใส่ร้ายผู้อื่น"^๑

ปากบึ้งอย่างนี้อยู่ที่ไหนได้ไม่นานหรอก (อ)

อย่ามาทำเป็นคนปากบึ้งแถวนี้ (ค)

หน้าตัวเมีย "ใช้เรียกชายที่ไม่กล้าแสดงความจริง, เก่งเฉพาะลับหลัง"^๑

นั่นมันหน้าตัวเมียดีแต่เก่งกับผู้หญิง (อ)

คนหน้าตัวเมียอย่างแกฉันไม่พูดให้เสียปากหรอก (ค)

หัวขี้เสื่อย "ไม่เจสึบาดลาค ไม่เปื่องปราด"^๑

หัวขี้เสื่อยอย่างนี้จะเรียนอะไรได้ (อ)

ทำเป็นคนหัวขี้เสื่อย คิดอะไรไม่เป็นเลขนะ (ค)

ค) คำประสมประเภทกริยา-คุณศัพท์ แบบ ข.๑^๑ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นคำเดียว ส่วนที่สองก็เป็นคำเดียว

ตัวอย่าง

เดินตลาด "วิ่ง เต็มหาผู้ซื้อผู้ชาย"

เดือนนี้จะ เดินตลาด สายอีสานทั้งเดือน- (อ)

เขาเป็นพนักงาน เดินตลาด ของสหกรณ์ปศุ (ค)

ถือตัว "ไว้ตัวด้วยพะวงฐานะ"

ถือตัว อย่งกับอะไรดี ใครจะอยากพูดด้วย (อ)

เขาเป็นคน ถือตัว รีเปล่า (ค)

ยกเมฆ "เรื่องไม่จริงก๊วขึ้น ประคิษฐ์ขึ้น"

หล่อนชอบ ยกเมฆ เป็นประจำ (อ)

เรื่อง ยกเมฆ นะ อย่าไปฟังเลย (ค)

ร้อยล้น "พูดกลับกลอก"

ไอ้ย! ร้อยล้น อย่งนี้ ไม่อยากจะฟัง (อ)

คน ร้อยล้น นะ ไม่จริงใจกับใครหรอก (ค)

ง) คำประสมประเภททริยา-คุณศัพท์แบบ ข.๓ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นคำเดียว ส่วนที่สองเป็นคำประสม

มีคำเดียวคือ

เจ้าน้ำตา "ร้องไห้เก่ง, ใจเสาะ"⁺

รู้ยู่ว่า เจ้าน้ำตา เลยไม่อยากบอกอะไรให้รู้ (อ)

ทำเป็นคารา เจ้าน้ำตา ไปได้อะไรนิตก็ร้อง (ค)

จ) คำประสมประเภททริยา-คุณศัพท์แบบ ข.๗ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นกลุ่มคำ ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำตามด้วยคำเดียว

มีคำเดียวคือ

แปดเหลี่ยมสิบสองคม "เจ้าเล่ห์เพทุบาย"⁺

ก็แปด แปดเหลี่ยมสิบสองคม อย่งนั้น ใครเขาจะอยากคบ (อ)

คน แปดเหลี่ยมสิบสองคม นะ ยังไง ๆ เขาก็คั้นไปจน

ได้ละ (ค)

๔) คำประสมประเภทกริยา-กริยาวิเศษณ์

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วนคือ หน่วยกรรม (อ) หน่วยกรรม (ส) หรือหน่วยทวิกรรม (ท) และสามารถทำหน้าที่เป็นคำขยายกริยาชั้น เป็นหน้าที่ของคำกริยาวิเศษณ์ได้ด้วย

ก) คำประสมประเภทกริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ก.๑ ส่วนหลักเป็น

คำเดียว ส่วนขยายก็เป็นคำเดียว

ตัวอย่าง

คอตก "หัวงูปลงมา แสดงอาการเสียใจ"

อ้าว! ทำไมถึงคอตกมาเลยล่ะ (อ)

คงจะเสียใจมาก เห็นคอตกมาเลย (ทว)

ตาเขียว "แสดงอาการโกรธจัด"

ทำทางพ้อจะโกรธมาก ตาเขียวเลย (อ)

พ้อโกรธแล้ว มองตาเขียวอยู่นั่น (ทว)

เสียงแข็ง "เสียงกร้าว เสียงที่พูดโดยไม่ย่ำเกรง"^๑

ถ้าเขาเสียงแข็ง แสดงว่าไม่ยอมแน่ (อ)

เขาพูดเสียงแข็ง เอาจริงเอาจังมาก (ทว)

หน้าคว่ำ "ทำหน้าที่แสดงอาการไม่พอใจ"^๒

เขาคงไม่พอใจนะ หน้าคว่ำกลับไปแล้ว (อ)

เป็นอะไรไปละ เห็นหน้าคว่ำมาเขียว (ทว)

ข) คำประสมประเภทกริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ก.๔ ส่วนหลักเป็น

คำเดียว ส่วนขยายเป็นคำประสม

มีคำเดียวคือ

ต้นคอตก "พูดไม่ออกด้วยความดีใจหรือเสียใจ"

ทุกอย่างมันต้นคอตกพูดไม่ออก (อ)

ผมรู้สึกต้นคอตกพูดอะไรไม่ออก (ทว)

ค) คำประสมประเภทกริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ข.๑ ส่วนหลัก

ส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

นอกใจ "เอาใจออกห่างสามีหรือภรรยา"⁺

เขานอกใจภรรยาหลายปีแล้ว (ส)

สามีภรรยาถ้าประพฤตินอกใจกันก็ลำบากนะ (กว)

เบาใจ "ไม่หนักใจ, โล่งใจ"

สอบเสร็จแล้ว เบาใจขึ้นเยอะเลย (อ)

รู้สึกเบาใจขึ้นบ้างหรือยัง (กว)

เล่นลิ้น "พูดเป็นสำนวน ไม่ตรงไปตรงมา"

อย่าเล่นลิ้นอยู่เล่นนำ มีอะไรก็ว่ามาตรง ๆ (อ)

เธอก็ดีแต่พูดเล่นลิ้นอยู่อย่างนี้ เมื่อไรจะยุติ (กว)

วางก้าม "แสดงท่าใหญ่โต ไม่กลัวใคร"⁺

อย่ามาวางก้ามที่นี่นะ (อ)

ดูซิเดินวางก้ามมาโน้นแล้ว (กว)

ง) คำประสมประเภทกริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ข.๒ ส่วนหลักส่วนแรก

เป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองเป็นกลุ่มคำ

มีคำเดี่ยวคือ

แรงสี่เบี้ย "อธิบายรายละเอียดชัดเจน"

ฉันต้องแรงสี่เบี้ยเขาถึงจะเข้าใจ (อ)

พูดแรงสี่เบี้ยอย่างนี้แล้วยังสงสัยอะไรอีกไหม (กว)

๔) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใด

ส่วนหนึ่งใน ๔ ส่วน คือ หน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ต) หน่วยกรรมรอง (ร)

หรือ หน่วยนามเดี่ยว (นค) ได้ และสามารถทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามชั้นเป็นหน้าที่ของ

คำคุณศัพท์ และสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วน คือ
หน่วยกรรม (อ) หน่วยสกรรม (ส) หน่วยทวิกรรม (ท) ได้ด้วย

ก) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา แบบ ก.๑^๑ ส่วนหลักเป็น
คำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

ต้มเปรต "ชื่อแกงชนิดหนึ่ง หากคล้ายต้มยำ แต่ใช้ปลาไหลทั้งตัว
โดยมาก"

อยากกินต้มเปรตรสเค็ม ๆ ที่ไหนสักถั่วบนะ วันนี้ (ค)

ปลาไหลต้มเปรตที่ปากซอยสุขโขทัยรสเค็มจริง ๆ (ค)

วันนี้แม่จะต้มเปรตสักหม้อใหญ่ ๆ (อ)

ปีกกา "รูปกองทัพที่ตั้งมือของขวาของซ้ายคล้ายปีกกา, เครื่อง
หมายคางขอความช่วยเหลือด้วยกัน เรียกว่า วงเล็บปีกกา"

ตรงนี้ไม่ควรใช้ปีกกา ควรใช้วงเล็บใหญ่ (ค)

ตรงนี้ควรทำเครื่องหมายปีกกา เอาไว้ด้วย (ค)

สองอันนี้จะวงเล็บหรือจะปีกกา (อ)

มือกา "ชื่อโมย" และเปรียบเทียบเหมือนมือทาค้วยกา โดย
ปริยาย หมายถึงผู้รักษาประตูในกีฬาฟุตบอล ซึ่งรับลูกได้แม่นยำ"^๑

เอ / วันนี้ไอ้มือกาลงสนามเอง พวกเราวางใจได้ (ป)

อัศวิน องอินเนตร คืออดีตประตूमือกาของเอเชีย (ค)

คนนี้มีมือกาจริง ๆ รับลูกไม่มีพลาด (อ)

หมาหมู่ "เรียกกลุ่มคนที่รวมตัวกัน เพื่อรวมทำร้ายคู่ต่อสู้"^๑

โน่น! พวกหมาหมู่ยกกำลังมาโน่นแล้ว (ป)

โอเอ๊ย! นักเลงหมาหมู่ตีแต่รวมคนไม่สู้ (ค)

แน่จริงอย่าหมาหมู่ซี (อ)

ข) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา แบบ ก.๒ ส่วนหลักเป็น

คำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นกลุ่มคำ

มีคำเดี่ยวคือ

กระเชอกันร้ว "สุรุ้สุร่าย, ไม้รู้จักเก็บหอมรอมริบ, ชาติการ

ประหยัด"

ดูเถอะ ไคร ๆ ก็เรียกกันว่า แม่กระเชอกันร้ว (ป)

กระเชอกันร้วอย่างนี้ ชิกก็ปีเธอถึงจะตั้งตัวได้ (อ)

คนกระเชอกันร้วอย่างนั้นฉันไม่เลือกมาเป็นคู่หอรอก (ค)

๖) คำประสมประเภทคุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์

หมายถึงคำประสมที่ทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามอื่น เป็นหน้าที่ของ

คำคุณศัพท์ได้ และสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบประโยคส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วนคือ

หน่วยกรรม (อ) หน่วยสกรรม (ส) หรือ หน่วยทริกรรม (ท) และสามารถทำหน้าที่

เป็นคำขยายคำกริยาอื่น เป็นหน้าที่ของคำกริยาวิเศษณ์ได้ด้วย

ก) คำประสมประเภทคุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์

แบบ ก.๑ ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

มี ๓ คำ คือ

หน้าตาย "ยิ้มยาก ฉินยิ้มได้เก่ง"

ฉันไม่ยอมแลกแลกให้คนหน้าตายทิ้งหอรอก เคียวเรา

แก้อแปล่า ๆ (ค)

เขาหน้าตายจะตาย ชงใจก็ไม่มียิ้มหอรอก (อ)

เขาพูดหน้าตายในขณะที่ฉันหัวเราะเก๊ก (กว)

หน้าบาน "หน้าซึ่งแสดงอาการชอบใจ"

คนหน้าบานนะเธอนะ ยิ้มได้ทั้งวันละ (ค)

โอ๊ย! หน้าบานมาเลยสงสัยชนะมา (อ)

เขาคงถูกใจ อูชิเห็นหน้าบานมาเชียว (กว)

หลักลอย "ไม่มีหลักฐาน ไม่อยู่เป็นที่ ไม่มีสิ่งสำคัญ เชื่อถือไม่ได้"

นี่ย่ำทำตัวเป็นคนหลักลอยเลย จะคิดจะทำอะไร

ก็เร่งจัดการซะ (ค)

หมอนั้นหลักลอยจะตายไป คบกับมันทำไม (อ)

เขาพูดจาหลักลอยเอาแน่อะไรไม่ได้ (กว)

ข) คำประสมประเภทคุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ก.๔

ส่วนหลักเป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายเป็นคำประสม

มีคำเดี่ยวคือ

บ้านน้ำลาย "พูดมากหรือพูดไม่หยุดโดยไม่ค่อยได้สาระ"^๑

คนบ้านน้ำลายนะลูกพูดได้ทั้งวันละ (ค)

เขาบ้านน้ำลายจะตาย ใครจะทนฟังอยู่ได้ (อ)

ปล่อยให้พูดบ้านน้ำลายสักพักหนึ่ง เห็นก็เจ็บเอง (กว)

ค) คำประสมประเภทคุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ข/๑^๑

ส่วนหลักส่วนแรกเป็นคำเดี่ยว ส่วนที่สองก็เป็นคำเดี่ยว

ตัวอย่าง

ก้าวร้าว "แขวะ, โทยกเหยก, รุนแรง (เป็นมรรยาทส่วนกาย และวาจาที่ไม่เรียบร้อย)"

หมอเป็นคนก้าวร้าวไม่ใช่อย่อยทีเดียว (ค)

เขาก้าวร้าวจะตาย ใครจะอยากคบ (อ)

หล่อนชอบพูดจา ก้าวร้าวคนอื่นเสมอ (กว)

แก้แค้น "แก้เพราะแค้นเผาไม่ใช้แก้เอง, โดยปริยายหมายถึง
คนแก้ที่ไม่เป็นคนแก้ คือแก้แต่มานำบับถือ" และ "หมายถึงเด็กที่ประพฤติตนเกินวัย"^๑

เด็กแก้แค้นอย่างนั้นไปคบกับเขาทำไม (ค)

นี่ย่ำมาแก้แค้นแล้วนี่นะ ไร้คาญ (อ)

ลูกทำแก้แค้นอย่างนี้ แมไม่ชอบนะ (กว)

ขวางโลก "คิดและทำต่างจากคนอื่น ๆ "+

คนขวางโลกอย่างนี้ไม่น่าอยู่นานเลย (ค)

ก็คิดแต่ขวางโลกอย่างนี้ละ งานการไม่รู้จักทำ (อ)

เข้าชอบทำขวางโลกอย่างนี้เสมอละ (กว)

บาดตา "แสงตา, ชัดตา"

พอเปิดประตูห้องเข้าไปสั่นก็ได้เห็นภาพบาดตา (ค)

โธ้ย! บาดตาเหลือเกิน ทุนจะไม่ไหวแล้ว (อ)

ก็สวยบาดตาอย่างนั้นใครจะอดใจไหว (กว)

๗) คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์

หมายถึงคำประสมที่สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใด

ส่วนหนึ่งใน ๔ ส่วน คือ เป็นหน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ด) หน่วยกรรมรอง (ร)

หรือหน่วยนามเดี่ยว (นค) ได้ และสามารถทำหน้าที่เป็นคำขยายคำนามอื่นเป็นหน้าที่ของ

คำคุณศัพท์ ทำหน้าที่เป็นส่วนของประโยคส่วนใดส่วนหนึ่งใน ๓ ส่วน คือ หน่วยกรรม (อ)

หน่วยสกรรม (ล) หรือหน่วยทวิกรรม (ท) และทำหน้าที่เป็นคำขยายกริยาอื่นเป็นหน้าที่ของ

คำกริยาวิเศษณ์ได้ด้วย

คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์ นี้ จะมีส่วน

ประกอบเป็นแบบส่วนหลัก + ส่วนขยาย เท่านั้น และมีเพียงแบบเดียว คือส่วนหลักเป็นคำ

เดี่ยวและส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

คำประสมประเภทนาม-คุณศัพท์-กริยา-กริยาวิเศษณ์ แบบ ก.๑

ส่วนหลัก เป็นคำเดี่ยว ส่วนขยายก็เป็นคำเดี่ยว

มีคำเดี่ยว คือ

ส่วนสนาม "พิธของกองทหารเดินผ่านผู้เป็นประธานเนื่องในการ

ตรวจพล"

จะมีส่วนสนามพจน์นี้ ไปดูไหม (ค)

พิธส่วนสนามที่จะมีพจน์นี้ น่าดูมาก (ค)

แม่พาลูกไปดูพจน์สนาม (อ)

ทำอะไรก็ไม่ทำ เห็นส่วนสนามกันอยู่ี่ละจ (กว)